

מרכז מורשת
הרמב"ם

Maimonides
Heritage Center

טבריה
יל בהר"ל

טבריה קמה לתחייה

סרט בלען עם יאיר

חוברת פעילות ומסע בזמן לכיתות ד'-ו' | מטעם מרכז מורשת הרמב"ם

תכף מתחילים במסע...

האם אתם מוכנים
לצאת למסע בעקבות טבריה?

בהוצאת מרכז מורשת הרמב"ם, טבריה
ובסיוע משרד המורשת.

דברי פתיחה

תלמידי ותלמידות טבריה וסביבתה,
אנחנו שמחים להציג לפניכם חוברת ייחודית לחופש הגדול.
אנחנו נמצאים בימים גדולים,
ימים בהם עם ישראל נלחם על אדמת ארץ ישראל הקדושה והטובה.
ימים שבהם אויבינו רוצים להחליש אותנו אבל אנחנו נלחמים בהם בגבורה.

בחוברת שלפניכם תלמדו על יאיר,
ילד בכיתה ה' הלומד בבית ספר בטבריה ויוצא למסע מרתק בזמן.
במהלך החוברת תכירו דמויות מגדולי האומה שהסתובבו
וגרו ממש כאן, בטבריה עיר הקודש.
גדולי ישראל שפעלו על מנת להרחיק את האויבים,
שעשו צדקה וחסד והרבו בלימוד תורה.

במהלך החוברת ייתכן מאוד שתזהו
את המקומות המדוברים ואולי גם חלק מהשמות.
זו הזדמנות להכיר את הצד המיוחד של טבריה,
להבין מה קרה כאן במהלך השנים ולזכור -
כמו אז, כאשר היו אויבים שרצו להילחם בנו ולהרחיק אותנו מארץ ישראל
ל כך גם היום יש לנו אויבים אך הם לא ינצחו אותנו לעולם.
בע"ה נזכה במהרה לראות את טבריה בתפארתה
ואת בנין בית המקדש במהרה בימינו אמן.

תודה עמוקה לרב אלון כהן, רב ביה"ס "נועם בנים" טבריה חמ"ד,
על ריכוז החומרים והגהתם המקצועית.
וכן תודה והערכה רבה לגברת אביטל לוי,
כותבת התוכן של מרכז הרמב"ם,
על כתיבתה המיומנת ותרומתה המקצועית והחשובה לעיבוד התכנים.

ברכת תודה משוגרת בזה מעומק הלב אל משרד המורשת,
אל עיריית טבריה, ואל נשיא מרכז מורשת הרמב"ם,
הרב ימין לוי שליט"א.

בזכות תמיכתכם המבורכת, עזרתכם הנדיבה ומסירותכם הרבה,
זכינו להוציא אל האור חוברת זו, המכארת ומנגישה את מורשתנו.
שיתוף הפעולה שלכם הוא הנדבך היציב שאפשר
למכעל זה לקרום עור וגידים.

יהי רצון שתזכו להמשיך ולהגדיל תורה ולהאדירה,
ולפעול עוד רבות למען הכלל מתוך בריאות,
שמחה והצלחה בכל מעשה ידיכם.

בברכה והוקרה

הרב חיים כוגל
יו"ר מרכז מורשת הרמב"ם

הרב עותניאל מנצור
מפקח ארצי על רבני
בתי הספר בחמ"ד

דברי מנהל

מחלקת החינוך

תלמידות ותלמידים יקרים ואהובים,
החופש הצול בבר באן, ואיתו הצמח שלכם לנוח, לבלות, ליהנות מהשמש ולהכרת המדינה
שלנו. החופש הוא הצמחות מצויות לאלא את המצברים, אך הוא גם זמן נפלא לצאת למסע
מרתק, מבלי לצאת מהבית

החוברת שאתם מחזיקים בידיים היא מפתח מושה להיסטוריה
ולמסורת המפוארת של הבית שלנו, העיר טבריה.

לפעמים, כשאנחנו הולכים בהחובות העיר, אנחנו שוכחים שטבריה היא לא סתם עוב עיר,
היא אחת מארבע ערי הקודש של ישראל, ומזה בזכות היא משמשת בלב הפועם של הרוח,
היציבה והמסורת היהודית. כאן בטבריה נחתם התלמוד הירושלמי, כאן פעלו חכמי המסורה
שקבעו את צורת הניקוד והטעמים של התנ"ך כולו, וכאן ישה הסנהדרין, ההנהגה העליונה
של עם ישראל. כל אבן, כל סמטה וכל חור בטבריה מספרים סיפור של גדולה, גבורה וטורה.
בתוך הפסיפס ההיסטורי המפואר הזה, בורח שמו של המלח"מ (רבי משה בן מימון).
המלח"מ, שהיה מנהיג עצום, פוסק הלכה, מבען ורופא גדול, חי ופעל במקומות רחוקים
כמו ספרד ומצרים, אך הלב שלו תמיד נמשך לארץ ישראל ולמרכז הרוחני שבאל. העובדה
שהוא בחר בטבריה כמקום מנוחתו האחרון אינה מקרית, היא עדות לחשיבותה העצומה של
עירנו. קבר המלח"מ, השוכן בלב העיר, מחבר אותנו מדי יום למורשת שלו ומזכיר לנו איזו
גאות גדולה זו לצול ולחיות בעיר בעלת עבר כה עשיר.

במהלך ימי הק"ל, אני מצמין אתכם להקדים בכל יום כמה דקות לחוברת הזו. דרך
הסיפורים, המשימות והחידות, תאלו את סודותיה של טבריה ואת חכמתו של המלח"מ:
נלמד על תחנות המפתח בהיסטוריה הטברנית שהשפיעו על העם היהודי כולו, ונחשק עול
משמעותי של זהות יהודית טברנית בתוכנו.

נבין מדוע טבריה הפכה בתוך כך, נפשוש את ערכיו של המלח"מ, רדיפת צדק וחלמה,
אהבת אדם, בריאות האל והנפש, וצניעות
ההיסטוריה של טבריה היא הסיפור שלכם. דרך הלימוד, אתם הופכים לחלק משרשרת הדורות
המפוארת של העיר שלנו, ואתם אלו שתצמידו את המסורת הזו קדימה אל העתיד.
בהצמחות זו נאלץ תודה גדולה למרכז מורשת המלח"מ השוכן בעירנו על הפקת והפצת
חוברת זו כחלק הלימוד מורשת המלח"מ וזהות היהודית הטברנית
אני מאחל לכם חופשת ק"ל בטובה, נעימה, מלאה בחוויות ובעיקר -
גאוה טברנית גדולה!

חופש נעים ולמידה מהנה!

בהברכת הצלחה והערכה רבה,

חי צמרי

מנהל אגף החינוך

טבריה

טבריה קמה לתחייה!

הסורק המסתורי של יאיר

חוברת פעילות ומסע בזמן לכיתות ד' ו' | מטעם מרכז מורשת הרמב"ם

יאיר הוא ילד חיוני וסקרן בכיתה ה'.
בבית הספר הממלכתי-דתי (חמ"ד) "רימון" שבטבריה.
התקופה היא תקופת מלחמה בצפון הארץ,
והאווירה בארץ מורכבת.
בבוקר יום ראשון, אסף מנהל בית הספר, הרב אברהם,
את כל התלמידים לאולם הספורט והכריז על פרויקט מיוחד במינו:

"תלמידים יקרים, דווקא עכשיו, כשהארץ שלנו מתמודדת עם אתגרים
ומלחמה, אנחנו צריכים לשאוב כוח מהשורשים העמוקים שלנו.
העיר שלנו, טבריה, לא תמיד הייתה כורחת כמו היום.
היא עמדה שוממת וחרבה במשך עשרות שנים,
עד שהגיעו גדולי עולם עם אמונה עצומה ובנו אותה מחדש במו ידיהם.
צוות המורים כיזר ברחבי העיר - בקברי צדיקים, בבתי כנסת עתיקים
ובסמטאות - קודי סריקה מיוחדים (QR).
המשימה שלכם היא לצאת, לחקור, לסרוק
ולגלות איך קמה העיר לתחייה החל משנת ה'ת"ק (1740)!"

יאיר קיבל מבית הספר מכשיר סריקה מיוחד המכונה "טבריה-טק".
מה שהוא לא ידע,
זה שהצוות הטכנולוגי של מרכז מורשת הרמב"ם
שדרג את המכשיר...

בכל פעם שיאיר יתקרב לאתר היסטורי
ויסרוק את הקוד, המכשיר ירעיד את האדמה,
המסך יזהר בכחול עמוק, ויאיר יישאב פיזית אחורה בזמן -
הישר אל תוך ההיסטוריה!

התיישבות בטבריה בתוך ומחוץ לחומות

מחוץ לחומות - מעלה ההר

בתוך החומות - קו המים

היום הראשון

האות מאיזמיר - ההחלטה בגיל 80

האתר: חומות העיר העתיקה (ליד המצודה)

הדמות: רבי חיים אבולעפיה (הרח"א)

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

הצמדתי את מכשיר ה'טבריה' - טקי למדבקה ה-QR שהודבקה על אבן בזלת שחורה וענקית ליד חומות העיר. כתאום, הרגשתי סחרחורת מטורפת! רוח חזקה נשבה והריח של הכנרת התחלף בריח של דיו עתיק וניירות קלף. מצאתי את עצמי עומד בתוך חדר מכואר בעיר איזמיר שבטורקיה, הרחק מארץ ישראל.

ליד השולחן ישב רב קשיש, בעל זקן לבן ארוך ומאיר פנים. זה היה רבי חיים אבולעפיה, רבה של איזמיר. בידו הוא החזיק מכתב חתום בחותמת שעווה של השליט הגלילי, דאהר אל-עומה.

השליט כתב לו: "קום עלה טבריה והיה אדוניה, ואני אהיה לך לעזר!". הסתכלתי על הרב. הוא היה כבר בן 80!

הצעירים שבחדר לחשו לו: "רבנו, החיים פה נוחים, הקהילה אוהבת אותך, הדרך לארץ ישראל מסוכנת ומלאה בשודדי דרכים, ובטבריה יש רק חורבות ונחשים!". אבל רבי חיים דפק על השולחן ואמר בעיניים בורקות: "ארץ הקודש קוראת לי".

אם יש לי הזדמנות להקים את שממות טבריה, אני עוזב הכל ועולה!"

כרטיס ביקור של צדיק

רבי חיים אבולעפיה (הרח"א)

מתי חי?

ה'תק"ד - ה'תקל"ד (1660 - 1744)

מי היה?

מגדולי חכמי טורקיה וארץ ישראל. מחדש היישוב היהודי בטבריה לאחר כ-80 שנה שהעיר עמדה שוממת לחלוטין מיהודים.

מידת המופת שלו:

מסירות נפש ואומץ לב למען ישוב ארץ ישראל, מבלי להסתכל על קשיים אישיים או גיל.

פינת קוד טבריה: אתגר חשיבה וחידה

חידת השממה והגיל

רבי חיים אבולעפיה נולד בשנת ה'ת"נ (1660) באותה שנה בדיוק, בעקבות מלחמות קשות בין מושלים באזור. נחרבה טבריה כליל והיהודים ברחו ממנה. העיר עמדה שוממת עד שנת ה'תק"ק (1740) - השנה שבה חזר אליה רבי חיים כדי לבנות אותה מחדש.

האתגר שלכם: חשבו כמה שנים עמדה

טבריה בחורבנה ושממה? מה אתם מגלים על הקשר בין מספר שנות השממה של העיר לבין גילו של רבי חיים אבולעפיה כשהוא עלה אליה?

פינת חולמים ובונים: ידע כללי ומדע

איך בונים עיר בטוחה במאה ה-18?

כשנוסעים היום בטיילת של טבריה, רואים חומות שחורות ויפות. החומות האלו נבנו מאבני בזלת - סלע יסוד קשה מאוד שנוצר כתוצאה מהתפרצות לבה מהר געש בעבר הרחוק באזור הגליל. במאה ה-18, לא היו מטוסים או טילים, אלא שודדים רכובים על סוסים ובדואים חמושים ברובים פשוטים. כדי להגן על התושבים, רבי חיים והשליט דאהר אל-עומר בנו חומה היקפית עבה, עם מגדלי שמירה ("צריחים") ושערים שנעלו בכל ערב עם השקיעה. מי שנשאר בחוץ - נשאר בסכנה!

פינת מורשת הרמב"ם: עומק וערכים

האם אתם מכירים אדם שפועל למען עם ישראל וארץ ישראל?

כתבו כאן מכתב הערכה על פועלו:

היום השני

הנס שבתוך השוק ובית הכנסת "עץ החיים"

טבריה-טק

האתר: בית כנסת עץ החיים בטיילת

הדמות: הקהילה המתחדשת ורבי חיים אבולעפיה

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

הפעם סרקתי קוד QR שנמצא בכניסה לבית הכנסת העתיק "עץ החיים" בטיילת הסמוכה לכנרת.

ה"טבריה-טק" שלי זמזם, וכתאום מצאתי את עצמי עומד באמצע אתר בנייה ענק ומלא חיים!

כטיפים הלמו על אבנים, ריח של סיד טרי עמד באוויר, ויהודים בלבוש עתיק עבדו שכם אל שכם יחד עם כוועלים מקומיים.

"הניחו את אבן הראשה!" צעק קול סמכותי. ראיתי את רבי חיים אבולעפיה מכוון את הבנאים בבניית בית הכנסת המפואר. אבל הדבר שהכי הפתיע אותי

היה מה שהוא בנה ממש בצמוד לבית הכנסת: שוק חנויות גדול, בית בד לשמן זית ובית מרחץ! שאלתי ילד אחד שעזר לסחוב חצץ: "למה הרב בונה שוק ליד בית הכנסת?"

לא עדיף רק ללמוד תורה?" הילד הסתכל עלי כאילו נפלתי מהירח וענה: "הרב שלנו אומר שללא קמח אין תורה! כדי שהיהודים יוכלו לחיות כאן בגאווה ולא יצטרכו לבקש נדבות מחוץ לארץ, הם חייבים להתפרנס, למכור דגים, לייצר שמן זית ולסחור עם הערים השכנות!"

כרטיס ביקור של אתר

בית הכנסת "עץ החיים"

שנת הקמה:

ה'תק"ב (1742).

מה מיוחד בו?

נבנה על חורבות בית כנסת עתיק שבו התפלל האר"י הקדוש. רבי חיים אבולעפיה הקים אותו כמגדלור רוחני לעיר, והוא עומד ופועל עד ימינו אנו על שפת הכנרת.

השם שלו:

נקרא "עץ החיים" גם על שם ספרו של המקובל רבי חיים ויטאל, וגם כסמל לחיים החדשים שחזרו לטבריה.

פינת חולמים ובונים: ידע כללי וכלכלה

איך עבד המסחר בעולם העתיק?

במאה ה-18 לא היו כרטיסי אשראי, אפליקציות תשלום או שטרות כסף מודרניים. המסחר התבצע בשתי דרכים עיקריות:

1. **סחר חליפין (ברטר):** תן לי שק חיטים מהגליל, ואתן לך בתמורה שלושה דגים טריים שדגתי הבוקר בכנרת.

2. **מטבעות זהב וכסף:** מטבעות ממשיים שהערך שלהם נקבע לפי המשקל של המתכת היקרה ממנה הם עשויים (למשל, מטבעות עות'מאניים או ספרדיים). רבי חיים הבין שכדי למשוך סוחרים לטבריה, הוא צריך לבנות שוק בטוח ומוגן בתוך החומות, שבו איש לא יגנוב מהם.

פינת קוד טבריה: אתגר חשיבה וחידה

פענח שטר הסוחרים המסתורי:

לפניכם מכתב קצר שכתב סוחר בשוק של טבריה לחברו בגולה, אך חלק מהמילים נמחקו. השתמשו במחשן המילים כדי להשלים את השטר ולגלות מה היה המוצר הכי מבוקש בטבריה:

בסיעתא דשמיא, יום ג' בשבת, שנת ה'תק"ב.
שלום לך חברי היקר.

השבוע השוק החדש בטבריה היה מלא באנשים!

מכרתי את כל כדים של _____

שייצרנו בבית הבד החדש שבנה _____,

ובתמורה קניתי רשתות חדשות עבור _____

שיושבים על חוף _____.

העיר משגשגת וטוב כאן מאוד!

מחשן מילים

דייגים

שמן

שומשומין

כנרת

רבי חיים

מן המקורות

חתנו של רבי חיים, רבי יעקב בירב תיאר כמה עושר ונחת רוח היו מנת חלקם של תושבי העיר טבריה באותם ימים. כך הוא כתב: "כל אנשי טבריה דשנים ורעננים שמחים אלי גיל כי הארץ שקטה מכחד רעה ואין מחריד". רבי חיים אבולעפיה התמסר להתכתחות העיר ודאג למקורות פרנסה ליושבי העיר. בחכמתו, רבי חיים ידע לבנות חיים עשירים בתורה ובמסחר ויהודי הגולה התפעלו מכך מאד. הם הבינו שהעליה לטבריה ויישובה הם דרך לגאולה השלימה.

פינת מורשת הרמב"ם: עומק וערכים

הדרגה הגבוהה ביותר של צדקה

המעשה של רבי חיים אבולעפיה – שבנה שוק ומקומות עבודה לתושבים – מתחבר בצורה מושלמת לפסיקה

המפורסמת ביותר של הרמב"ם בהלכות צדקה.

הרמב"ם קובע שיש 8 דרגות של צדקה, והדרגה הגבוהה ביותר (מעלה שאין למעלה ממנה) היא: "להחזיק ביד ישראל שנחלש, לתת לו מתנה או הלוואה, או להקים איתו שותפות,

או למצוא לו עבודה – כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות ולא יצטרך לבקש צדקה". כשאנחנו עוזרים למישהו לעזור לעצמו ולהתכנס בכבוד כך שלא יצדק עוד לצדקה, זוהי המצווה הגדולה ביותר!

היום השלישי

מפגש הענקים ליד ציון הרמב"ם

האתר: קבר הרמב"ם בטבריה

הדמות: האור החיים הקדוש והרח"א

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

ביום השלישי, הלכתי למתחם קבר הרמב"ם. תמיד שאלתי את עצמי איך זה שהרמב"ם חי ונפטר במצרים, אבל הקבר שלו נמצא פה אצלנו בטבריה? שלפתי את ה"טבריה-טק" וסרקתי את הקוד ליד האבן הגדולה. פוּוּוּוּ! מצאתי את עצמי עומד בשעת שקיעה ליד הציון העתיק,

בשנת ה'תקכ"ב (1742). במקום ראיתי מחזה מרטיט לב: שני גדולי דור נפגשים ומתחבקים בדמעות של שמחה. אחד מהם היה רבי חיים אבולעפיה המוכר לי, ולצידו עמד רב קדוש וכינוי קורנות אור, שהגיע זה עתה בראש קבוצה גדולה של תלמידים ממרוקו -

רבי חיים בן עטר, המכונה "האור החיים הקדוש"! האור החיים הקדוש היה בדרכו לירושלים, אך הוא לא היה מוכן לוותר על עצירה בטבריה כדי לחזק את ידיו

של רבי חיים אבולעפיה ולסייע לו בבניית העיר. ראיתי אותם עומדים יחד ליד קבר הרמב"ם, מניחים ידיים על האבן, ומתפללים יחד מעומק הלב על הגאולה של עם ישראל ועל השמירה של התושבים. באותו רגע הבנתי -

טבריה היא הלב שמחבר את כל התכוצות יחד!

כרטיס ביקור של צדיק:

האור החיים הקדוש (רבי חיים בן עטר)

מתי חי?

ה'תנ"ו - ה'תק"ג 1696 - 1743

מי היה?

מגדולי פרשני התורה והמקובלים, נולד ופעל במרוקו, ועלה עם משפחתו ותלמידיו לארץ ישראל דרך איטליה. חיבר את פירושו המפורסם "אור החיים" על התורה.

מאפיין מיוחד:

אהבתו היוקדת לארץ ישראל ורצונו העז לאחד את כל הקהילות השונות של עם ישראל בארץ הקודש.

פינת חולמים ובונים: ידע כללי וגיאוגרפיה

איך עלו לארץ ישראל במאה ה-18?

המסע המפרך של האור החיים

היום, אם מישהו רוצה לעלות ממרוקו או מאירופה לישראל, הוא קונה כרטיס טיסה ותוך שעות ספורות נוחת בנמל התעופה בן גוריון. אבל בזמנו של האור החיים הקדוש, המסע נמשך **חודשים ארוכים ואכילו שנים!** האור החיים ותלמידיו יצאו ממרוקו, עלו על אוניית מפרש קטנה המיטלטלת ברוחות העזות של הים התיכון, עצרו באיטליה כדי להדכיס ספרים ולגייס תמיכה ורק אז הכליגו לנמל עכו בארץ ישראל. המסע היה כרוך בסכנת חיים של ממש: מחלות באונייה, סערות קשות בים, ושוודדיים (פיראטים) שחיכו לתכוס אוניות ולמכור את נוסעיהן לעבדות. רק אנשים עם אמונה וכיסופים אדירים לארץ ישראל יכלו לעמוד במסע כזה!

מפגש הענקים ליד ציון הרמב"ם

האתר: קבר הרמב"ם בטבריה

הדמות: האור החיים הקדוש והרמ"א

פִּינַת קוד טבריה: אתגר חשיבה וחידה

מבוך הניווט הימי של האור החיים

עזרו לאוניית המפרש של האור החיים הקדוש לנווט בים התיכון הסוער. עליכם לעבור במסלול הנכון: התחילו במרוקו, עברו דרך תחנת הביניים באיטליה, הימנעו מספינת הפיראטים המסוכנת, והגיעו בבטחה אל נמל עכו וממנו בדרך היבשה אל טבריה!

(באיור החוברת יישורטט מבוך המחבר בין המדינות הללו על גבי מפת הים התיכון).

התחלה
מרוקו

ספינת
הפיראטים
המסוכנת

עכו

סיום
טבריה

פִּינַת מורשת הרמב"ם

ההיסטוריה שמאחורי הציון

מדוע הרמב"ם קבור בטבריה?

הרמב"ם נפטר בפוסטאט (קהיר העתיקה) שבמצרים בשנת 1204. לפי המסורת המקובלת, הוא ציווה שלא לקבור אותו במצרים אלא להעלות את ארונו לארץ ישראל. תלמידיו הניחו את ארון הקבורה על גבי גמל, והגמל צעד וצעד ממצרים, חצה את המדבר, נכנס לארץ ישראל והמשיך ללכת עד שהגיע לעיר טבריה – ושם נעצר מעצמו ולא הסכים לזוז עוד. חכמי הדור הבינו שזהו סימן מהשמיים: טבריה היא העיר שבה ישבה הסנהדרין (בית הדין הגדול), ובה עתידה להתחדש התורה והנבואה בעזרת השם. לכן נקבר שם, והציון שלו הכר לאבן שואבת לכל גדולי הדור לאורך מאות שנים.

היום הרביעי

המצור הגדול וחלום הסנהדרין

📍 האתר: מגדלי השמירה בחומות

👤 הדמות: רבי יעקב בירב השני

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

רציתי לבדוק את החומות הדרומיות, וסרקתי קוד QR ליד מגדל שמירה עתיק. בום! מצאתי את עצמי עומד על החומה, מסביבי ענן סמיך ורעש נורא של פגזי תותחים! זה היה המצור הגדול של סולימאן כאשה, מושל דמשק האדיר,

שקינא בכריחתה של טבריה ובא בשנת ה'תק"ג (1742-1743) להחריב את העיר. תושבי טבריה (יהודים וערבים יחד) נלחמו בגבורה על החומות.

בתוך המהומה, ראיתי תלמיד חכם יושב במקלט קטן, אוחז בנוצה וכותב במהירות על גבי קלף. זה היה רבי יעקב בירב השני, חתנו ויד ימינו של רבי חיים אבולעפיה. "מה אתה כותב בזמן הקרב?" צעקתי. הוא ענה:

"אני מתעד הכל בספר שלי 'זמרת הארץ'! הדורות הבאים חייבים לדעת על הניסים שה' עושה לנו כאן בזכות הבנייה מחדש של טבריה!". המצור נכשל והמושל הרשע נאלץ לסגת בבושת כנים ביום י"א בכסלו, שהפך לכורים טבריה של שמחה והודיה.

כרטיס ביקור של צדיק

רבי יעקב בירב השני

מי היה?

חתנו של רבי חיים אבולעפיה, בנה ומגן העיר, וההיסטוריון הרשמי שכתב את הספר "זמרת הארץ" המתעד את קורות התקופה ממקור ראשון.

מסורת משפחתית:

נצר למשפחת בירב המפורסמת שהובילה את ניסיון חידוש הסנהדרין וה"סמיכה" המקורית בארץ ישראל.

פינת חולמים ובונים: ידע כללי והיסטוריה

חשיבותו של מקור ראשוני

איך היסטוריונים יודעים מה קרה לפני מאות שנים? הם מחפשים "מקור ראשוני" – יומן, מכתב או ספר שנכתב על ידי אדם שחי באותו הזמן והיה עד לאירועים. הספר "זמרת הארץ" של רבי יעקב בירב הוא מקור ראשוני מדהים המאפשר לנו לקרוא על החיים בחצר היהודים, על מחירי המזון ועל רגעי הכחד והגבורה בזמן המצור של צבא דמשק.

המצור הגדול וחלום הסנהדרין

האתר: מגדלי השמירה בחומות
הדמות: רבי יעקב בירב השני

פינת חולמים ובונים: ידע כללי והיסטוריה

שאלה אליכם ?

אם הייתם יכולים לפגוש את רבי יעקב בירב, אילו שאלות הייתם שואלים אותו?

איזה מידע אתם חושבים שחשוב להעביר מדור לדור?

★ שאלת בונים

אתם כעת היסטוריונים ורוצים לתעד את ההיסטוריה. אילו פרטים ממאורעות התקופה שלנו הייתם בוחרים להנציח בספר שלכם?

פינת מורשת הרמב"ם: עומק וערכים

חידוש משפט התורה בטבריה

מדוע משפחת בירב ורבי יעקב התעקשו כל כך לבנות את ישיבתם דווקא בטבריה, בסמוך לקבר הרמב"ם?
התשובה טמונה בפסק הלכה מהפכני של הרמב"ם בהלכות סנהדרין.
הרמב"ם קבע כי אם כל חכמי ארץ ישראל מסכימים יחד, הם יכולים לחדש את ה"סמיכה" ולמנות סנהדרין מחדש,
עוד לפני ביאת המשיח! הישיבה בטבריה, שהייתה היסטורית התחנה האחרונה שבה ישבה הסנהדרין בעת העתיקה לפני שגווע, נתפסה בעיני חכמי החצר כהכנה רוחנית ומעשית ישירה לקראת חידוש המשפט העברי והגאולה העתידית, ברוח פסיקת הרמב"ם.

היום החמישי

סולם המידות ופולמוס "אתרא דמר"

האתר: סמוך לציון רבי עקיבא והרמח"ל

הדמות: הרמח"ל (רבי משה חיים לוצאטו)

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

עליתי במעלה ההר לכיוון קברו של התנא רבי עקיבא, וסרקתי קודם שהיה מונח ליד מצבה סמוכה. הרגשתי רוח צוננת של הרי הגליל, ומצאתי את עצמי עומד בשנת ה'תק"ג (1743). לצדי עמד חכם צעיר, עיניו עמוקות ומלאות מחשבה, שהגיע זה עתה מאיטליה הרחוקה – הרמח"ל הקדוש. הוא החזיק בידו את ספרו הטרי "מסילת ישרים". "יאיר", הוא אמר לי בקול רך, "החיים של האדם הם כמו מסילה או סולם. אי אפשר לקפוץ לראש הסולם בבת אחת. צריך לעלות שלב אחרי שלב, בזהירות, בזריזות ובנקיזות, כדי לבנות אופי חזק וקדוש". הבנתי שבאותו זמן שרבי חיים אבולעפיה נקיז בנה את חומות האבן הכיזיות של טבריה, הרמח"ל לימד את עם ישראל איך לבנות את החומות הרוחניות של הנפש והמידות הטובות.

כרטיס ביקור של צדיק

הרמח"ל

מתי חי?

ה'תס"ז – ה'תק"ו (1707 – 1746).

חיבורו המפורסם:

"מסילת ישרים" – ספר יסוד בעבודת המידות והמוסר שנלמד בכל רחבי העולם היהודי עד היום. נטמן בטבריה סמוך לרבי עקיבא.

פינת חולמים ובונים: ידע כללי וערכים

שביל הזהב מול סולם המידות

הרמח"ל מלמד אותנו לטפס בסולם המידות ללא הרף. לעומתו, הרמב"ם בספרו "שמונה פרקים" מלמד אותנו את יסוד "שביל הזהב" (דרך הממוצע) – הדרך הבריאה לחיות היא לא ללכת לקיצוניות. למשל: לא להיות כעסן מטורף אך גם לא אדיש חסר רגש, לא להיות קמצן אך לא בזבזן שמכזר את כל כספו, אלא תמיד לבחור באמצע המאוזן. שני הרעיונות משלימים זה את זה: מאזנים את התכונות בשביל הזהב, ומטפסים בקדושה בסולם המידות!

סולם המידות ופולמוס "אתרא דמר"

האתר: סמוך לציון רבי עקיבא והרמח"ל

הדמות: הרמח"ל (רבי משה חיים לוצאטו)

פינת קוד טבריה: אתגר חשיבה וחידה

אתגר שלבי הסולם

סדרו את האותיות המבולבלות כדי לגלות שתי מידות חשובות מתוך ספרו של הרמח"ל:

ו - ת - ז - י - ר - ז

(מידה שגורמת לנו לעשות מצוות במהירות ובשמחה)

תשובה: _____

2

ת - ו - ר - י - ה - ז

(מידה שעוזרת לנו לשים לב לא לעשות טעויות או עבירות)

תשובה: _____

אהבת ה'

יראת שמים

ענוה

סבלנות

הכרת הטוב

ניקיון

זהירות

זריזות

שמחה

ציון
הרמח"ל
ורבי עקיבא

היום השישי

"שגריר המושבה ואיגרות של החיד"א"

האתר: נמל טבריה העתיק

הדמות: החיד"א (רבי חיים יוסף דוד אוולאי)

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

הגעתי לאזור הרציף העתיק של הנמל, וסרקתי קוד QR קטן. כתאום מצאתי את עצמי על סיפונה של אוניית מפרש גדולה בלב הים התיכון! לצדי עמד נער צעיר, מבריק וחד עין, שכתב ברשימותיו תיאורי מסע מרתקים. זה היה החיד"א הקדוש בצעירותו.

הוא למד בירושלים אצל האור החיים הקדוש, וכעת יצא כשד"ר (שלוחא דרבנו) – שגריר מיוחד שנשלח מטעם חכמי ארץ הקודש אל קהילות הגולה, כדי לאסוף תרומות גם עבור טבריה שנבנית מחדש.

"למה אתה נוסע כל כך רחוק, למדינות כמו צרפת ואיטליה?" שאלתי. החיד"א החזיק בידו איגרת נייר ארוכה ואמר: "היהודים בגולה כמהים לשמוע על טבריה שנבנית מחדש! הבאתי איתי איגרות מיוחדות שבהן שרטטנו וציירנו את דמותו של קבר הרמב"ם. כשהם רואים את הציור של הציור הקדוש, ליבם נרעש והם תורמים בעין יפה ל'קופת ארץ הקודש' (כספי החלוקה). הכסף הזה מחזיק את לומדי התורה והעניים בחצר היהודים!".

כתאום נשמעה צעקה מראש התורן: "ספינת אויב באופק!". הלב שלי החסיר כעימה. בימים ההם, הים התיכון היה מלא בשודדי ים (קורסארים) שחפש אוניות נוסעים.

אבל החיד"א הצעיר לא נבהל. הוא הניח את עטו, הביט בגלים ואמר לי בשלווה: "אל תירא. מי שנוסע בשליחותה של ארץ ישראל – המצווה שומרת עליו". ואכן, כבמטה קסם, הרוח שינתה את כיוונה, ואוניית השודדים התרחקה ונעלמה באופק. החיד"א חזר מיד לכתוב, כאילו לא קרה דבר.

"מה עוד אתה עושה במסע מלבד איסוף כספים?" שאלתי אותו בסקרנות.

החיד"א חיוך חיוך רחב ועיניו ברקו: "אני בלש של ספרים! בכל מדינה שאני מגיע אליה, אני מבקר בספריות הכי גדולות והכי סודיות. אני מחפש כתבי יד עתיקים של חכמי ישראל שנעלמו במשך הדורות.

אני קורא אותם, ומסכם הכל בספר הזיכרונות שלי, 'שם הגדולים'. ככה אני מציל את החכמה היהודית משכחה!". החיד"א פתח מגילה קטנה והראה לי ציור מרהיב של חומות טבריה ולידן ציון קבר הרמב"ם. "הילדים בגולה מעולם לא ראו את ארץ ישראל", אמר לי, "הציורים האלו הם העיניים שלהם".

ציור קבר הרמב"ם

איגרת מצוירה
מקבר הרמב"ם
בטבריה

שם
הגדולים

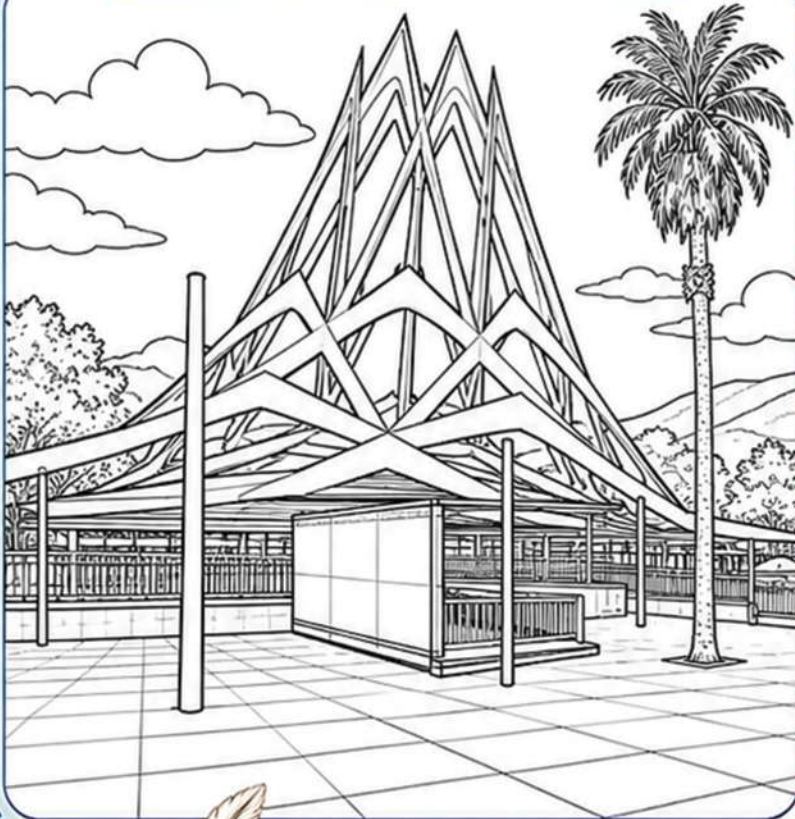
משימה: איגרת ליהודי הגולה

ילדים! עזרו לחיד"א להכין איגרת ליהודי הגולה.
כאן בחוברת מחכה לכם ציור של קבר הרמב"ם בטבריה – צבעו אותו יפה,

או

שרטטו בעצמכם את חומות טבריה במסגרת הריקה.
כדי שהיהודים בצרפת ובאיטליה יתרגשו ויתרמו בעין יפה!

צבעו את קבר הרמב"ם בטבריה

שרטטו כאן את חומות טבריה

בהמשך לציור, נסחו מכתב שיסביר את חשיבות התרומה וישכנע אותם לתרום.

לכבוד קהילת _____

Handwriting practice lines consisting of multiple horizontal dashed lines on a parchment background.

משימת ניווט – יומן המסע של השד"ר

החיד"א צריך להגיע מטבריה ועד לקהילה היהודית המכוארת בליוורנו שבאיטליה, אך הדרך מלאה בסכנות! עזרו לחיד"א לנווט את ספינת המפרש שלו בים התיכון.

הוראות:

עברו במבוק הימי, אך היזהרו!
אל תעברו במשבצות של שודדי הים הברברים,
עקפו את סערת הגלים הגדולה, ואספו בדרך
את כתבי היד העתיקים בנמלים של יוון ומלטה,
עד שתגיעו ליעד ותפתחו את קופת הצדקה של איטליה!

התחלה
טבריה

היעד
ליוורנו

כתב הסתרים של השד"רים

השד"רים נשאו איתם לעיתים מכתבים רגישים, או שהשתמשו בקיצורי מילים מיוחדים (ראשי תיבות) כדי לחסוך בנייר יקר.

המשימה: כדי שהמכתבים החשובים של חכמי טבריה לא יפלו לידיים הלא נכונות (כמו מושלים עות'מאנים קשוחים), השד"רים השתמשו בראשי תיבות מיוחדים.

האם תצליחו לפענח את התארים שכתב החיד"א באיגרת שלו?

מתחו קו בין קיצור המילה לפירוש המלא שלה:

שד"ר

א"י

רמב"ם

ז"ל

ארץ ישראל

שלוחא דרבנן (שליח החכמים)

זכרוננו לברכה

רבי משה בן מימון

משימת עיצוב – "מטבע החלוקה של טבריה"

הכספים שנאספו בחו"ל הגיעו במטבעות שונים (פלורנים, דוקאטים, לירטות), ובטבריה היו צריכים לחלק אותם לעניים וללומדי התורה.

המשימה בחוברת: החיד"א הצליח לאסוף תרומות רבות, וכעת הכסף הגיע ל"חצר היהודים" בטבריה! כדי לחלק את התקציב בצורה הוגנת, חכמי העיר רוצים להנפיק "שטר" או "מטבע" מיוחד של הקהילה.

המעצבים הצעירים:

בתוך העיגול שלפניכם, עצבו את "מטבע טבריה" של המאה ה-18. מה תציירו עליו כדי שיזכירו לכולם את העיר? (רמזים: חומות העיר, גלי הכנרת, ציון קבר הרמב"ם, או עץ תמר זקוף).

גלויה מהמסע

דמיינו שאתם מצטרפים לחיד"א על האונייה, ומביטים מהסיפון אל חופי הארץ שמתרחקים. כתבו "גלויה" קצרה למשפחה שלכם שנשארה בטבריה: ספרו להם איך המרגש באונייה, ממה אתם הכי מתרגשים במסע לאירופה, ומה אתם מאחלים לטבריה שנבנית מחדש.

כרטיס ביקור של צדיק: החיד"א הקדוש

ה'תפ"ד – ה'תקס"ו (1724 – 1806).

פוסק הלכה, מקובל, ומחבר ספרים עצום. הנוסע והחוקר הגדול של העולם היהודי, שסייר בספריות ענק ובחצרות מלכים בכל אירופה כדי להציל כתבי יד ולתמוך בארץ ישראל.

מי היה?

פינת חולמים ובונים

הידעתם?

קבר הרמב"ם היה אחד המקומות החשובים בטבריה המתחדשת.

רבי חיים אבולעפיה והקהילה דאגו לשמור על המקום ולאפשר ליהודים מכל העולם להגיע אליו.

התרומות שנייס החיד"א סייעו לפיתוח העיר ולחיזוק הקהילה היהודית בטבריה.

פינת קוד טבריה

החיד"א הפליג:

פריז

ליבורנו

אלכסנדריה

טבריה

פתרון: _____ ימים

אם כל קטע מסע נמשך 15 ימים, כמה ימים נמשך המסע כולו?

כינת מורשת הרמב"ם: איגרות החיזוק מהעבר

הקשר בין מסעות החיד"א לאיגרות הרמב"ם הפעילות של החיד"א, שנסע ושלח מכתבים כדי לחבר את יהודי הגולה לארץ ישראל, מהדהדת היטב את כוּעלו של הרמב"ם מאות שנים לפניו. הרמב"ם שלח ממצרים מכתבים מפורסמים המכונים "איגרות הרמב"ם" (כמו איגרת תימן ואיגרת השמד) לקהילות יהודיות מרוחקות ומבודדות שסבלו מצרות ורדיפות. האיגרות של הרמב"ם חיזקו את אמונתם, ענו על שאלותיהם הקשות והזכירו להם שעם ישראל הוא גוף אחד, בדיוק כפי שאיגרות השד"רים של החיד"א חיברו את יהודי התפוצות לבניינה של טבריה.

היום השביעי

שיירת החסידים וגשר האורות

האתר:

חצר היהודים ההיסטורית

הדמות:

רבי מנחם מנדל מוויטבסק

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

חזרתי לחצר היהודים, אך משהו השתנה.
השנה הייתה שנת ה"תקמ"א (1781).
פתאום שמעתי ניגון מרגש ומקפיץ שלא
שמעתי מעולם בסמטאות טבריה –
ניגון חסידי מזרח-אירופאי עתיק!
ראיתי קבוצה גדולה של יהודים בלבוש
חם של ארצות הקור, רוקדים ומודים לה.
זו הייתה שיירת החסידים הגדולה,
תלמידיו של הבעל שם טוב הקדוש,
בראשות רבי מנחם מנדל מוויטבסק
ורבי אברהם מקאליסק, שעלו לארץ
ב-1777 ובחרו לקבוע את מרכזם
דווקא פה, בחצר היהודים בטבריה.

אחד החסידים לחש לי בעניים דומעות:
"כשקשה לנו, כשיש רעב או מגיפה בעיר,
אנחנו רצים מיד לקבר הרמב"ם הסמוך,
מתפללים שם ושואבים כוח מהצדיק.
המגורים כאן לצד הרמב"ם הם
האות והסימן שלנו שאנחנו מבצרים את
עולם החסידות מתוך אדמת ארץ ישראל!"

איזה
ניגון מיוחד!
מי הם האנשים
האלה?

כרטיס ביקור של צדיק

רבי מנחם מנדל מוויטבסק

מי היה?

★ מגדולי מנהיגי תנועת החסידות בדור השלישי.

★ תלמידו המובהק של המגיד ממזריטש
(יורשו של הבעל שם טוב).

★ בשנת 1777 עלה לארץ ישראל בראש שיירה
גדולה של מאות חסידים.

קבע את מרכז פעילותו בטבריה
וסייע לביסוס עולם החסידות בגליל.

מקום פעילות:
טבריה והגליל

מזוהה עם:
עליית החסידים
לארץ ישראל

תרומתו:
חיזוק היישוב
היהודי בטבריה

פינת חולמים ובונים

ידע כללי ומפגש תרבויות

גשר תרבותי בחצר היהודים

הגעת החסידים לטבריה יצרה מפגש מרתק ומאתגר בין שתי קבוצות יהודיות שונות לחלוטין: היהודים הספרדים והותיקים (שעלו מטורקיה וצפון אפריקה ודיברו לאדינו או ערבית) והיהודים האשכנזים החסידים (שהגיעו מפולין ורוסיה ודיברו יידיש). למרות הבדלי הלבוש, המנהגים והשפה, שתי הקבוצות למדו לחיות יחד, לחלוק את חצר היהודים המבוצרת, ולהגן יחד על העיר. החיבור המשותף של שניהם להערצת מורשת הרמב"ם היווה את המכנה המשותף העליון שאיחד ביניהם.

איך נראו החיים בחצר היהודים באותם ימים?

חצר היהודים בטבריה לא הייתה סתם שכונה, היא הייתה מעין "עיר בתוך עיר" מבוצרת, מוקפת חומה קטנה משלה בתוך החומות הגדולות של דאהר אל-עומר, עם שער שנעל בלילה כדי להגן על התושבים.

כשהחסידים הגיעו מיטלטולי הדרך הארוכים מאירופה, הם מצאו מציאות חיים שונה לחלוטין ממה שהכירו:

• בליל של שפות.

דמיינו את ילדי חצר היהודים משחקים בסמטאות: ילד אחד צועק ביידיש (מאירופה), חברו עונה לו בלאדינו (שפת יהודי טורקיה), השכן קורא להם בערבית, ובבית המדרש כולם לומדים ומתפללים בעברית! זה יכול להזכיר לנו את תקופת הקמת המדינה בה הגיעו לארץ יהודים מארצות שונות ולמרות השוני והאתגר – כולם למדו אלו מאלו.

• הסיר והשוק.

החסידים נאלצו להתרגל למאכלים מקומיים – במקום תפוחי אדמה ודגים מנהרות הקפואים של אירופה, הם אכלו חצילים, שמן זית, חומס ודגי כנרת טריים שנקנו בשוק מהדייבים המקומיים.

• בתים צפופים.

הבתים נבנו מאבן בזלת שחורה (אופיינית לטבריה), הגגות היו שטוחים ובקיץ הלוהט התושבים היו ישנים עליהם. כדי לתפוס רוח קרירה מהכנרת.

למדנו שלמרות הוויכוחים על הכסף, דבר אחד איחד את כולם: אהבת התורה וכבוד הרמב"ם. מה דעתכם? מה אפשר ללמוד מהחסידים והספרדים בטבריה על הדרך שבה צריך להתנהג גם כשיש ויכוח או מחלוקת בין חברים? כתבו במילים שלכם:

?

האם קרה לכם שהתעורר ויכוח בין החברים כאשר הייתם צריכים להחליט דברים ביחד?
מה עזר לכם להתמודד במצב כזה?

פינת מורשת הרמב"ם:

הגשר של חסידות חב"ד המוקדמת

כבוד התורה של בעל התניא

מקורות חסידיים (מתוך קובצי מכתבים כמו "אגרות בעל התניא") חושפים פרק מדהים: בסוף המאה ה-18 פרצה מחלוקת קשה בנושא חלוקת כספי הצדקה בין רבי אברהם מקאלסק שישב בטבריה לבין רבי שניאור זלמן מלאדי (מייסד חסידות חב"ד, בעל התניא) שניהל את איסוף הכספים ברוסיה. בעקבות מחלוקת זו חלק מחסידי חב"ד עזבו מאוחר יותר לחברון.

אך למרות הויכוח הסוער, שני הצדדים המשיכו לרכוש כבוד עצום ומוחלט לדמותו ולספריו של הרמב"ם! מסורת הלימוד של ספרי הרמב"ם העיוניים הלכה והתעצמה בקרב חסידי חב"ד וחסידים טבריה כאחד, והיוותה גשר נדיר שחיבר בין הלמדנות הספרדית השורשית של חצר היהודים לבין התאולוגיה החסידית החדשה.

רבי אברהם
מקאלסק

רבי שניאור זלמן
(בעל התניא)

היום השמיני

סוד המים המתוקים וסערת נפוליאון

הדמות:

רבי נחמן מברסלב
בסערת הים

האתר:

נמל טבריה והכנרת

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

מצאתי את עצמי עומד על סיפונה של סירת עץ קטנה ורעועה, באמצע הכנרת, בשנת ה'תקנ"ט (1799). מסביב הייתה סערה... באותו הזמן, הגנרל המפורסם נפוליאון בונפרטה כבר כבש את יפו והתקדם עם צבאו אל עבר עכו הסמוכה. השמועות על המלחמה גרמו לרבים לעלות על סירות דיג קטנות ולברוח מטבריה לעבר עכו, אך הכנרת סערה! ירדתי לכיוון קו המים, ממש ליד המזח שבו סירות הדייגים עוגנות היום, וסרקתי קודם שהיה מודבק על עמוד עץ ישן. המסך של ה'טבריה-טק' שלי התחיל להבהב בטיורף, וכתאום הרגשתי את הרצפה מתנדנדת! מצאתי את עצמי עומד על סיפונה של סירת עץ קטנה ורעועה, באמצע הכנרת, בשנת ה'תקנ"ט (1799). מסביב הייתה סערה, ורוח חזקה הטיחה גלים גבוהים אל תוך הסירה. במרכז הסירה ישב חכם צעיר, בן 28 בלבד, פניו סוערות אך מלאות אמונה עצומה. מייד זיהיתי אותו, זה היה רבי נחמן מברסלב, נינו של הבעל שם טוב הקדוש, שהחליט לסכן את חייו ולבצע מסע מטוריף כדי להגיע לטבריה! באותו הזמן, הגנרל המפורסם נפוליאון בונפרטה כבש את מצרים והתקדם עם צבאו לכיוון ארץ ישראל, והים התיכון היה מלא בספינות מלחמה.

"רבי, שאלתי, 'למה לא נשאת באירופה הבטוחה?'"
רבי נחמן הביט לעבר חומות טבריה ואמר:
"כל מקום שאני הולך אליו – אני הולך רק לארץ ישראל, ובמיוחד לטבריה. האוויר והמים של הכנרת מסוגלים לרפא את הנפש, לגרש את העצבות ולהביא לאדם שמחה אמיתית. כאן נמצאת המנורה של כל העולם."

כרטיס ביקור של צדיק

רבי נחמן מברסלב

מתי חי?

ה'תקל"ב – ה'תקע"א
(1772 – 1810)

מי היה?

מייסד חסידות ברסלב, מגדולי המחשבה והרוח של עם ישראל, שעסק רבות בכוחה של השמחה, הניגון והתפילה.

הקשר לטבריה:

שהה בעיר חודשים ארוכים במהלך מסעו לארץ ישראל, והתקבל בכבוד רב על ידי חכמי חצר היהודים הספרדים והאשכנזים כאחד.

הידעתם?

בזמן שרבי נחמן שהה בטבריה, הצבא הצרפתי של נפוליאון שלח חיל מצב שכבש את דרום הכנרת והקים עמדה בצמח.

אחד הגנרלים של נפוליאון (ז'אן-בטיסט קלבר) ניהל קרב מפורסם ממש קרוב, למרגלות הר תבור ("קרב תבור").

היהודים בטבריה היו בחרדה עצומה שמא נפוליאון יחריב את העיר, וזו הסיבה שרבי נחמן מיהר לעזוב.

המאפיין הייחודי של סערות הכנרת

למה הכנרת סוערת כתאום? הילדים בטח מכירים את הכנרת כאגם שקט. אבל מבחינה גיאוגרפית, בגלל שהכנרת נמצאת בעומק של יותר מ-200 מטרים מתחת לפני הים ומקפת הרים (מצוק ארבל והרי הגולן), רוחות מזרחיות חזקות ("רוח שרקיייה") נחתות בכתאומיות מההרים אל המים ומרימות גלים ענקיים ומסוכנים תוך דקות ספורות!

הידעת? בארה של מרים בכנרת! לאורך הדורות, חכמי המקובלים של צפת וטבריה (כמו האר"י הקדוש) האמינו שבתוך מי הכנרת המתוקים חבוי סוד עתיק: "בארה של מרים" (הבאר הניסית שליוותה את בני ישראל במדבר) התגלגלה והגיעה אל תוך הכנרת! לפי המסורת הטבריינית, מי שמביט אל האגם ממקום מסוים מול חומות העיר, יכול לראות מעין בועות או זרם מים מתוקים ומיוחדים במרכז האגם. אומרים שהמים האלו מסוגלים לרפא מחלות ולפתוח את הלב לחכמה!

רבי נחמן עלה לסירה בחיפזון כדי להגיע לטבריה, והביא איתו רק מעט חפצים אישיים בתרמיל שלו. הקיפו בעיגול רק את החפצים שהיו קיימים במאה ה-18 ושרבי נחמן באמת יכול היה לקחת איתו:

אלו עוד ניסים קרו לבני ישראל במדבר?

כתבו כאן:

פינת קוד טבריה: אתגר חשיבה וחידה

רבי נחמן מברסלב לימד אותנו משפט מפורסם מאוד: "מצווה גדולה להיות בשמחה תמיד!" האתגר שלכם: השלימו את המילים החסרות במשפט הבא, המבוסס על תורתו, כדי לגלות איך מנצחים את הפחד (במיוחד בתקופות מאתגרות של מלחמה):

"ודע, שהאדם צריך לעבור על גשר צר מאוד, והכלל העיקר - לא ל_____!"

(רמז: המילים המסתתרות הן: להתפחד, כלל)

אנחנו נמצאים בתקופה של מלחמה. הפחד יכול להיות חלק מהחיים שלנו. יחד עם זאת רבי נחמן מלמד אותנו שעל ידי תפילה לה' ואמונה - נוכל להתחזק ולהתגבר את הפחד.

מה עוזר לכם כשאתם מכחדים ממשוהו שעלול לקרות?

המגיפה הגדולה והבריחה דרך הגגות

זמן קצר לאחר שרבי נחמן הגיע לטבריה והתיישב בה,
כרצה בעיר מגיפה נוראית (כנראה דבר).
העיר נכנסה להסגר קשות, והשערים ננעלו.
רבי נחמן רצה לברוח מהסכנה,
אך הטורקים שמרו על השערים.
מה הוא עשה?
הוא ניצל את הארכיטקטורה של חצר היהודים –
הבתים היו צמודים זה לזה והגגות היו שטוחים ומחוברים.
הוא כשוט טיפס על הגגות, עבר מבית לבית
מעל ראשי השומרים,
עד שהגיע לחומה החיצונית,
ושם השתלשל בחבל החוצה בלילה!

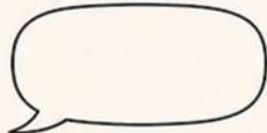
הידעת?★ השבוי הסודי בעכו

בגלל המלחמה עם נפוליאון, כולם היו בטוחים
שרבי נחמן הוא מרגל צרפתי!
כשהוא ניסה לעלות על ספינה בעכו כדי לחזור לאירופה,
הוא עלה בטעות על ספינת מלחמה טורקית קשוחה.
הקפטן הטורקי חשב שהוא שבוי מלחמה ותכנן למכור אותו
כעבד בשוק העבדים בטורקיה! רבי נחמן לא ידע מילה
בטורקית או ערבית, ולא יכול היה להסביר להם
שהוא בכלל רב יהודי מטבריה.
רק ברגע האחרון, יהודים מקומיים מהחוף זיהו אותו,
שילמו לקפטן הטורקי סכום כסף גדול ("פדיון שבויים")
והצילו אותו מהעבדות!

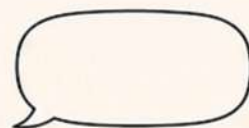
השיחה עם הדייג בכנרת

קומיקס טברייני

1 ציירו את רבי נחמן יושב על סלע בזלת ומביט בכנרת

2 ציירו את הדייג הטברייני מגיע עם דג מושט

המשימה שלכם:

ציירו את הסיפור לפי ההוראות ובתוך "בועות הדיבור" הריקות של
הקומיקס: מה אומר הדייג הטברייני לרבי נחמן, ומה עונה לו רבי נחמן
על כוחה של השמחה והתודה?

תפזורת רבי נחמן בטבריה

כתבו בסמון לכל מילה כיצד היא קשורה למה
שלמדנו על רבי נחמן בטבריה

ט	ב	ר	י	ה	נ	ה	מ
צ	כ	צ	ע	ע	ע	ג	ג
מ	נ	מ	כ	כ	כ	מ	י
נ	ר	נ	ט	א	ו	נ	כ
נ	ת	ב	ר	ס	ל	ב	ה
ה	ס	י	ר	ה	מ	נ	ה
נ	כ	ו	ל	י	א	ו	נ
ד	י	י	ג	י	מ	מ	נ

טבריה
מגיפה
גג
דייגים
כנרת
סירה
נפוליאון
ברסלב
עכו

היום התשיעי

האתר: מתחם רבי מאיר בעל הנס | הדמות: רבי אברהם מקאליסק ורשת החסד הגלובלית

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

נסעתי באוטובוס עירוני קצר לכיוון דרום העיר, אל מתחם קבר התנא האלוף רבי מאיר בעל הנס. שלפתי את ה"טבריה-טק" וסרקתי קוד QR שהיה מוטבע על גבי קופת צדקה עתיקה מברזל שעמדה בכניסה. כוונתי! מצאתי את עצמי עומד בתוך חדר קטן ומלא ספרים בחצר היהודים המבוצרת, בשנת ה'תק"ן (1790). ליד השולחן ישב רב קשיש בעל עיניים קדושות ויוקדות, מנהיג חסידי טבריה – רבי אברהם מקאליסק. הוא החזיק בידו ערימה של מטבעות זהב ומכתבים שהגיעו זה עתה באונייה מרוסיה ומפולין. לצדו עמד נציג הקהילה הספרדית של העיר. "ברוך ה'!" אמר רבי אברהם מקאליסק לחברו הספרדי "הכסף הגיע בדיוק בזמן! השנה יש בצורת קשה בגליל, מחירי החיטה עלו, והמושל המקומי דורש מיסים כבדים. בזכות יהודי הגולה שתרמו ל'קופת רבי מאיר בעל הנס', נוכל לחלק היום מזון ולחם לכל עניי העיר – ספרדים ואשכנזים יחד – ולא נצטרך לרעוב ללחם!". הבנתי שקופת הצדקה הזו היא בעצם רשת חסד בינלאומית שהצילה את טבריה מחורבן שוב ושוב.

כרטיס ביקור של צדיק

מי היה?

מגדולי מנהיגי העלייה החסידית הראשונה לארץ ישראל. לאחר פטירתו של רבי מנחם מנדל מוויטבסק, הוא הפך למנהיג הבלתי מעורער של הקהילה בטבריה.

מידת המופת:

אהבת ישראל עצומה וחיבור עמוק בין כל העדות והקהילות שחיו בעיר. נפטר ונטמן בבית העלמין העתיק של טבריה בשנת 1810.

מגדולי מנהיגי העלייה החסידית הראשונה לארץ ישראל. לאחר פטירתו של רבי מנחם מנדל מוויטבסק, הוא הפך למנהיג הבלתי מעורער של הקהילה בטבריה.

פינת חולמים ובונים: ידע כללי וכלכלה

איך עבדה "קופת רבי מאיר" ברחבי העולם במאה ה-18?

במאה ה-18 לא היו בנקים דיגיטליים או העברות כספים באינטרנט. אז איך יהודים ברוסיה, במרוקו או באיטליה יכלו לעזור לתושבי טבריה? הפתרון היה מדהים: בכל בית יהודי בעולם נתלתה קופת צדקה מיוחדת שנקראה "קופת רבי מאיר בעל הנס לצדקת ארץ ישראל". בכל ערב שבת, או כשאדם היה זקוק לנס או ישועה, הוא היה אומר את התכילה המפורסמת: "אלקא דמאיר ענני!" ומכניס מטבע לקופה. פעם בשנה, שגרירים מיוחדים (שד"רים) היו עוברים בין הערים, אוספים את המטבעו, ומעבירים אותם בשיירות ואוניות תחת סכנה גדולה ישירות לחצר היהודים בטבריה.

הרחבת מידע והעשרה: הבלשים של קופות הברזל

איך קופת הצדקה הככה ל"סטארט-אפ" הכי מצליח בעולם היהודי? במאה ה-18, קופות הרמבי"הן (רבי מאיר בעל הנס) היו עשויות לרוב מעץ או מחרס, אך כשהכסף נאסף בקהילות הגולה, היו צריכים למצוא דרך להוביל אותו בבטחה.

הסכנה: שודדי דרכים, פיראטים בים, ומושלים טורקים תאבי בצע שחיפשו מטבעות זהב.

הפתרון: השד"רים והממונים השתמשו בטכניקות מתוחכמות. הם היו תופרים את מטבעות הזהב היקרים בתוך הבטנה של המעילים שלהם, או מחביאים אותם בתוך קפלים כפולים של ספרי תורה ענקיים!

שטרות חליפין (קמביאלים): לעיתים, כדי לא להסתכן בסחיבת זהב, החסידים ברוסיה היו מפקידים את הכסף אצל סוחר עשיר ברוסיה, מקבלים ממנו "שטר חליפין" מוצק, ורק כשהגיעו לטבריה או לקושטא (איסטנבול), היו פוידים את השטר אצל סוחר מקומי שהכיר את הקוד. זה היה שירות העברת הכספים הראשון בהיסטוריה היהודית!

משימת שיווק מהעבר – "מעצבים את קופת הנס"

דמיינו שאתם הגרפיקאים של חצר היהודים בטבריה בשנת 1790. רבי אברהם מקאליסק מבקש מכם לעצב את התווית שידבקו על אלפי קופות הצדקה שישלחו באוניות ליהודי אירופה ומרוקו, כדי לגרום להם לפתוח את הלב.

ציירו וכתבו בתוך ריבוע הקופה שלכם:
1. איזה משפט מרגש תכתבו על הקופה? (למשל: "עזרו לעניי עיר הקודש טבריה!" או "צדקת ארץ ישראל").

2. איזה איור יוסיף אווירה קדושה? (ציור של חומות, סירה בכנרת, או קופת ברזל עתיקה).

משימת שוק וכלכלה – "קניית החיטה הגדולה בטבריה"

מטבעות הזהב מרוסיה הגיעו! רבי אברהם מקאליסק שולח אתכם לשוק המקומי של טבריה כדי לקנות שקי חיטה עבור המשפחות הרעבות בחצר היהודים.

נתוני השוק של שנת תק"ן (1790):

- מחיר שק חיטה אחד בגלל הבצורת = 3 מטבעות זהב.
- בידכם שקית ובה 15 מטבעות זהב שנתרמו מהגולה.

האתגר שלכם:

- כמה שקי חיטה תצליחו לקנות עבור עניי העיר?
- אם בחצר היהודים יש 5 משפחות עניות במיוחד, כמה שקי חיטה תקבל כל משפחה כדי לעבור את ימי הבצורת?

פינת הידעת? – "הנס של רבי מאיר והנשרים"

הידעת? למה הוא נקרא "בעל הנס"? הגמרא מספרת שרבי מאיר (שהיה תלמידו של רבי עקיבא וקבור בטבריה) הצליח להציל את גיטתו מידי שומרים רומאים קשוחים בדרך פלא. הוא נתן לשומר הרומאי שקית מלאה מטבעות כסף ואמר לו: בכל פעם שתהיה בסכנה, תפזר את הכסף ותצעק: 'אלהא דמאיר ענני' ותניצל!

ואכן, כשהרומאים גילו את המעשה ורצו לתלות את השומר, הוא צעק את המילים הללו, ובאורח פלא חבל התלייה נקרע והוא ניצל! מאז, בכל הדורות, יהודים שנותנים צדקה לעניי ארץ ישראל ומבקשים נס, מזכירים את שמו של התנא מטבריה.

משימת ערבות הדדית – "איגרת תודה לקהילת ליורנו"

ליורנו
איטליה

שיירת האוניות עומדת לחזור לאירופה.
רבי אברהם מקאליסק מבקש מכם לכתוב
מכתב תודה קצר לילדים היהודים בעיר ליורנו שבאיטליה,
שחסנו מהדמי-כיס שלהם והכניסו מטבעות לקופת רבי מאיר בעל הנס.
כתבו להם: ספרו להם מה קניתם בכסף שלהם (חיטה, לחם, מים),
ואיך העזרה שלהם גרמה ליהודים האשכנזים והספרדים בטבריה לשמוח יחד למרות הבצורת הקשה

החלפנים והחותמות הסודיות של טבריה

🔑 "שוק המטבעות" בחצר היהודים

דמיינו את השולחן של רבי אברהם מקאליסק באותו יום בשנת 1790. כשהש"ד"ים פתחו את תרמיליהם, נשפך על השולחן בליל מטורף של מטבעות מכל רחבי העולם: רובלים מרוסיה, גילדנים מהולנד, דוקאטים מזהב מאיטליה, ופרנקים מצרפת! בטבריה לא היה אפשר לקנות עם זה לחם, לכן, הקהילה נעזרה ב"סראף" – חלפן כספים מקומי (לרוב יהודי ספרדי שהכיר את השלטונות הטורקיים). הסראף היה שוקל את הזהב והכסף במאזניים מדויקים, ומחליף אותם למטבעות עות'מאניים מקומיים שנקראו "גרוש" או "פאָרָה". רק אז יכלו החסידים לצאת לשוק ולקנות חיטה.

📜 חותמת השעווה הרשמית – נגד זיופים!

באותם ימים, נוכלים רבים ניסו לזייף מכתבים של חכמי טבריה כדי לאסוף כסף לעצמם בחו"ל. כדי למנוע זאת, לכל קהילה בטבריה הייתה חותמת מתכת ייחודית. היו ממיסים שעווה אדומה או שחורה על סגירת המכתב, ונועצים בה את החותמת. על החותמת של טבריה היה לרוב ציור של הומות העיר, עץ תמר, או ציור קבר הרמב"ם, וסבבו הכיתוב: "חותמת קהילת הקודש טבריה תובב"א" (תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן). מכתב בלי חותמת שעווה שלמה – נחשב לזיוף!

משימת בילוש – "שומר החותם של טבריה"

שלושה מכתבים הגיעו באונייה לקהילת ליורנו שבאיטליה, וכולם טוענים שהם נכתבו על ידי רבי אברהם מקאליסק בטבריה. אך אבוי! שניים מהם מזויפים, ורק אחד אמיתי!

• הנחיות לבלשים הצעירים: בדקו היטב את חותמות השעווה שבתחתית המכתבים. המכתב האמיתי הוא זה שבו מופיעים בדיוק שלושת הסמלים של טבריה: חומות, עץ תמר, והכנרת.

מכתב מספר 1

מכתב
מרבי אברהם
מקאליסק טבריה

מכתב מספר 2

מכתב
מרבי אברהם
מקאליסק טבריה

מכתב מספר 3

מכתב
מרבי אברהם
מקאליסק טבריה

חומות

עץ תמר

הכנרת

איזה מכתב הוא האמיתי?

מכתב מספר _____ !

מבוך השיירה הגדולה – "מאירופה המושלגת לכנרת החמה"

מטבע זהב קטן נכנס לתוך קופת הצדקה בבית של משפחה יהודית בעיירה קטנה ומושלגת ברוסיה. עזרו למטבע לעבור את המסלול הארוך והמסוכן עד שיגיע לקערת התמחוי (בית התבשיל) לעניי טבריה!

קופת
צדקה

2 תחנה 2:

הגיעו לנמל
באוקראינה
ועלו על אוניית
מפרש.

3 תחנה 3:

שוטו בים התיכון
ועקפו את
שודדי הים.

5 תחנה 5:

היכנסו דרך שער
חצר היהודים הישר
לשולחנו של
רבי אברהם
מקאליסק!

4 תחנה 4:

רדו בנמל עכו,
ועלו על חמור
בשיירה המובילה
לטבריה.

קערת
התמחוי

חידת ראשי התיבות של עולם החסד

החכמים באותה תקופה אהבו מאוד להשתמש בראשי תיבות חגיגיים במכתבים שלהם. במכתבים שנמצאו בתוך תיבת העץ של רבי אברהם מקאליסק, הופיעו קיצורי מילים רבים. האם תצליחו לפצח את הקוד של חכמי טבריה?

- תובב"א → תבנה ותכנן במהרה בימינו, _____ ! (השלימו את המילה האחרונה. רמז: א _ _).
- עיה"ק → עיר ה _____ (רמז: מקום קדוש מאוד)
- רמב"ה → רבי מאיר בעל ה _____ (רמז: קשור לקופת הצדקה).
- שד"ר → שלוחא ד _____ (רמז: שליח של החכמים והרבנים).

פינת הידעת? – "בית התבשיל (התמחוי) של חצר היהודים"

הידעת? מה זה "תמחוי"?

בקטע של יאיר קראנו שהרמב"ם מחייב כל עיר להקים קופת צדקה. הרמב"ם מסביר שיש שני סוגי צדקה עירוניים:

1. קופה: כסף שמחלקים בכל יום שיש לעניי העיר כדי לקנות בגדים ואוכל לשבת.
2. תמחוי: קערה גדולה או מטבח מרכזי. בכל יום היו מבשלים שם סיר ענק של מרק, קטניות או לחם, וכל מי שהיה רעב באותו רגע – פשוט הגיע ואכל.

בחצר היהודים בטבריה, בזמן הבצורת של 1790, מטבח התמחוי עבד שעות נוספות וסייע למשפחות רבות.

המילים שמחממות את הלב

רבי אברהם מקאליסק היה ידוע בכך
שכאשר היה מחלק את כספי הצדקה או המזון לעניים,
הוא לא רק נתן להם את הכסף,
אלא תמיד הוסיף מילה טובה, חיוך או ברכה כדי שלא יתביישו.

דמיינו שאתם עומדים לצד רבי אברהם מקאליסק בחצר היהודים.
מגיע ילד עני ועצוב כדי לקבל שק קטן של קמח.
מלבד הקמח, אילו מילים טובות או ברכה משמחת הייתם אומרים לו כדי
להעלות חיוך על פניו ולשמח את לבו?

כתבו לו מכתב עידוד קצרצר:
"ילד יקר מטבריה, אל תדאג, כי..."

פינת מורשת הרמב"ם: חובת הצדקה העירונית

הפעילות המשותפת של רבי אברהם מקאליסק וחכמי טבריה הספרדים
להקמת קופת צדקה מרכזית, מבוססת ישירות על פסק ההלכה המפורסם
של הרמב"ם בספרו "משנה תורה" (הלכות מתנות עניים פרק ט'):

**"כל עיר שיש בה ישראל, חייבין להעמיד מהם גבאי צדקה...
ומעולם לא ראינו ולא שמענו בקהילה מישראל
שאינ להם קופה של צדקה!"**

הרמב"ם מלמד אותנו שקהילה יהודית לא יכולה להתקיים
בלי ערבות הדדית ודאגה לחלש.

גם היום, כשיש משפחות רבות שנאלצו לעזוב את בתיהן בצפון או בדרום,
בגלל המלחמה, עם ישראל פותח את הלב ומקים מפעלים אדידים של חסד,
ממש כמו שעשו חלוצי טבריה בשנת 1700.

ואהבת לרעך כמוך
זה כלל גדול
בתורה

היום העשירי

האתר: חמי טבריה העתיקים | הדמות: רבי חיים אבולעפיה ותלמידיו (1744)

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

נסעתי לכיוון המעינות החמים בדרום העיר.
מצאתי את מדבקת ה-QR על אבן עתיקה
ליד בית המרחץ ההיסטורי,
וסרקתי אותה.
מיד הרגשתי ענן סמיך של אדים חמים עוטף אותי,
וריח חזק ומוזר של גופרית מילא את האוויר.
מצאתי את עצמי עומד בשנת ה'תק"ד (1744),
בפתח מבנה אבן כיפתי.
ליד בריכת המים המבעבעים ישב
יהודי מבוגר שהגיע מטוניס,
והכניס את רגליו הכואבות למים בחיך גדול.
לצדו עמד רבי חיים אבולעפיה והסביר לתלמידיו
סוגיה הלכתית כבדת משקל.
"הרב", שאל אחד התלמידים הצעירים,
"המראות כאן מדהימים! המים יוצאים רותחים
ישירות מבטן האדמה ללא שום אש."
אבל מה הדין בשבת? האם מותר לנו לבשל ביצה
או לחמם אוכל בתוך המים החמים
האלו בשבת, או שזה נחשב מלאכת מבשל?"
רבי חיים הניח יד
על כתפו של התלמיד וענה:
"זו שאלה שהעסיקה
את גדולי הדורות עוד מימי המשנה
והגמרא, ואדוננו
הרמב"ם פסק בה חוקים ברורים מאוד!".

כרטיס ביקור של אתר חמי טבריה

מתי התגלו?

מוזכרים כבר בספר יהושע
בתנ"ך בשם העיר המקראית "חמת".

מה מיוחד בהם?

17 מעיינות הנובעים מעומק של אלפי
מטרים באדמה, ומגיעים לפני השטח
בטמפרטורה קבועה
ולוהטת של כ-60 מעלות צלזיוס.

סגולות רפואיות:

המים עשירים במלחים ומינרלים
(כמו גופרית ומגנזיום)
המסייעים בריפוי מחלות וכאבי שרירים.

אתם מכירים את חמי טבריה?

מה מיוחד בהם לפי הידע שמוזכר כאן ולפי מה שאתם מכירים?

סרקו אותי
ונשאב לעבר

פינת חולמים ובונים: ידע כללי ומדע

איך המים מתחממים לבד?

(אנרגיה גיאותרמית)

איך זה הגיוני שאין אש מתחת למעיינות, והמים עדיין רותחים?
התשובה המדעית קשורה למיקום הגיאוגרפי של טבריה על השבר הסורי-אפריקני – סדק עמוק מאוד בקרום כדור הארץ. מי גשמים מחלחלים עמוק – עמוק לתוך האדמה, ושם הם נפגשים בסלעים לוהטים שנמצאים קרוב למאגרי לבה תת-קרקעיים. המים מתחממים לטמפרטורה מטרופית ובלחץ עצום פורצים חזרה למעלה דרך הסדקים ישירות אל הבריכות של טבריה. זוהי אנרגיה גיאותרמית טבעית לחלוטין!

פינת קוד טבריה: אתגר חשיבה וחינה

אתגר המעלות של חמי טבריה

המים פורצים מבטן האדמה בטמפרטורה של 60 מעלות צלזיוס. אם נרצה לקרר אותם לטמפרטורת רחצה נעימה של 38 מעלות צלזיוס באמצעות הוספת מי כנרת קרירים:

האתגר שלכם:

כמה מעלות בדיוק אנחנו צריכים להפחית מחום המים המקורי?

60°C

38°C

°C

התשובה:

הרחבת מידע והעשרה

אגדת השדים החרשים של שלמה המלך

יהודי טבריה לאורך הדורות אהבו לספר לילדים אגדה עתיקה (המוכיחה כבר במקורות) על חמי טבריה: אומרים ששלמה המלך החכם רצה לרכא את חולי ישראל, וציווה על קבוצת שדים לרדת לבטן האדמה ולהרתיח את המעיינות של טבריה. כשאותם שדים התבגרו, הם הפכו לחרשים. כאשר שלמה המלך נפטר, כל העולם ידע על כך – חוץ מהשדים החרשים שנמצאים עמוק באדמה! מכיוון שהם לא שמעו שהמלך מת, הם ממשיכים לבצע את הפקודה שלו באדיקות, ומחממים את המים של טבריה ללא הפסקה עד עצם היום הזה...

"ספא" במאה ה-18: מגיעים על חמורים מטונים ומאירופה

במאה ה-18, חמי טבריה היו הייחודיים הקריביאני או מרכז הספא של המזרח התיכון. אנשים עשירים וגם עניים חוללים הגיעו באוניות מצפון אפריקה ומאירופה לנמל עכו, ומשם רכבו ימים שלמים על חמורים וגמלים בשביל דבר אחד: לטבול במים הריחניים של טבריה. ליד המעיינות הוקמו אוהלים ופונדקים קטנים, ושם נפגשו יהודים מכל העולם, החליטו סיפורים, שתו תה חם עם נענע, ונהנו מהרפואה הטבעית של הארץ.

משימת עיצוב מהעבר

השליט דאהר אל-עומר החליט להדפיס "כרטיסי כניסה" רשמיים מנייר עבה עבור האזרחים הרבים שמגיעים מחוץ לארץ לחמי טבריה.

המעצבים הצעירים: עצבו את כרטיס הכניסה ההיסטורי! מה צריך להופיע בכרטיס?

1. כותרת חגיגית (למשל: "אישור טבילה במעיינות חמת העתיקה").
2. ציור של מבנה הכיפה המכוסה עם האדים העולים ממנו.

פינת הבריאות של הרמב"ם

נפש בריאה בגוף בריא!

הרמב"ם לימד אותנו ששמירה על בריאות הגוף היא מצווה חשובה כדי שנוכל לעבוד את ה'.

עשו לעצמכם "בדיקת בריאות" לפי חוקי הרמב"ם! סמנו ב-✓ את הדברים שאתם עושים השבוע:

- אני שותה מספיק מים (במיוחד בימים חמים!) ☐
- אני עושה פעילות גופנית, רץ ומשחק כדי לחזק את השרירים. ☐
- אני משתדל לא לאכול יותר מדי ממתקים, אלא דברים מזינים ובריאים. ☐
- אני דואג לישון טוב בלילה כדי לתת לגוף כוח ליום מחר. ☐

בנוסף טברייני: כמה כוסות מים שתיתם היום?

משימה 5: חידת שלמה המלך והשדים

השלימו את הסיפור המצחיק של טבריה באמצעות המילים הבאות:

[חרשים / לבה / שלמה המלך / ביצה]

תפזורת חמי טבריה

ט	מ	י	נ	ר	ל	י	מ
ב	ט	ר	מ	נ	ש	י	ט
ר	י	י	כ	נ	ב	ע	י
י	מ	נ	כ	א	ר	ע	י
ה	ס	ו	ר	י	כ	י	ע
מ	ע	י	י	נ	ו	ת	נ
צ	מ	נ	נ	נ	ה	ב	י
א	כ	ר	י	ה	א	י	ט

מצאו בתפזורת:

- טבריה
- מעיינות
- מרפא
- מינרלים
- שבר
- סורי
- אפריקאי

פינת מורשת הרמב"ם: עומק וערכים

הדיון ששמע יאיר בחמי טבריה מוביל אותנו ישירות לפסק ההלכה הנודע של הרמב"ם בהלכות שבת (פרק כ"ב):

"חמי טבריה וכיוצא בהן... תולדות חמה הן.

ומותר לבשל בהן בשבת? לאו, גזרו חכמים שלא לבשל בהן".

הרמב"ם מסביר שאף על פי שמהתורה מותר לבשל בחום השמש או בחום הנוצר מהאדמה (כי אין כאן אש ממשית), חכמים אסרו לבשל בחמי טבריה בשבת כדי שאנשים לא יתבלבלו ויבואו לבשל חלילה באש רגילה.

בנוסף, הרמב"ם כרופא המליץ מאוד על רחצה במעיינות מרפא לשמירה על בריאות הגוף, הוא לימד אותנו שהגוף הוא כלי לשירות ה' – וכששומרים על גוף בריא וחזק, קל יותר ללמוד תורה, לעזור לזולת ולהגן על הארץ.

הבריאות היא מצווה חשובה מאוד!

מה למדנו מהרמב"ם על שמירה על הבריאות?

היום האחד עשר

האתר: חומות הבזלת בצפון העיר

הדמות: רבי יששכר אבולעפיה והבנאים (1760)

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

הלכתי לאורך החומה הצפונית, במקום שבו אבני הבזלת השחורות נכגשות עם הסמטאות הישנות. סרקתי קודם שהודבק ליד סדק עמוק באחד המגדלים. המסך הבהב בכחול, ופתאום נשמע קול נפץ אדיר! האדמה לא באמת רעדה, אבל ה"טבריה-טק" לקח אותי בדיוק לשנת ה'תק"ך (1760) – חודשים ספורים לאחר רעידת האדמה הגדולה שזעזעה את הגליל בסוף שנת 1759. המחזה היה מורכב: חלק מחומות העיר קרסו, ובניינים רבים נכגעו. אבל במקום "אוש", מצאתי שם אתר בנייה ענקי ושוקק חיים. בראש הבנאים עמד רבי יששכר אבולעפיה (בנו של רבי חיים שנפטר כמה שנים קודם לכן), כשהוא אוחז בתוכניות בנייה ומעודד את הכועלים. "מהר, חברים!" קרא רבי יששכר, "עלינו לחזק את היסודות של בית הכנסת 'עץ החיים' ולבנות מחדש את מגדלי השמירה לפני שיגיע החורף. האדמה אולי רעדה, אבל האמונה שלנו יציבה כמו סלע הבזלת!". הסתכלתי עליהם וראיתי איך מתוך השברים הם מקימים עיר חזקה ובטוחה עוד יותר ממה שהייתה קודם.

רעידת האדמה
הגדולה
סוף שנת 1759

כרטיס ביקור של מנהיג

רבי יששכר אבולעפיה

מי היה? ★

בנו וממשיך דרכו של רבי חיים אבולעפיה בהנהגת היישוב היהודי בטבריה במחצית השנייה של המאה ה-18.

תפקידו ההיסטורי: 🏰

שיקם את העיר והקהילה לאחר אסונות טבע, שמר על קשרים כוליטיים הדוקים עם מושלי הגליל, וביצר את מעמדה של טבריה.

פינת חולמים ובונים: ידע כללי וגיאולוגיה

מדוע האדמה רועדת בטבריה?

טבריה, יחד עם צפת ובית שאן, יושבת בדיוק מעל נקודת המפגש של לוחות טקטוניים ענקיים באדמה (בקע הירדן). כשהלוחות האלו זזים ומתחככים זה בזה בעומק הקרקע, משתחררת אנרגיה מטורפת שגורמת לרעידת אדמה על פני השטח. לאורך ההיסטוריה עברה טבריה כמה רעידות אדמה, אך החלוצים של שנות ה-1700 למדו לקח: הם התחילו לבנות חומות עבות יותר, עם יסודות עמוקים שקשורים ישירות לסלעי הבזלת החזקים, כדי שהמבנים ישרדו גם את התנודות של הטבע.

פינת קוד טבריה: אתגר חשיבה וחיידה

מבוך האבנים המשוקמות

הרחבת מידע והעשרה: סודות הבנאים של טבריה

למה דווקא אבני בזלת שחורות?

כשמסתכלים על חומות טבריה, הדבר הראשון שבוולט לעין הוא הצבע השחור והמינרלי שלהן. אלו הן אבני בזלת – סלע געשי קשה וכבד מאוד, שנוצר מלבה שפרצה מהרי געש קדומים בגליל ובגולן והתקררה. **החיסרון:** בגלל שהבזלת קשה כמו מלדה, היה קשה מאוד לחצוב ולפסל אותה במאה ה-18. הבנאים היו צריכים להשתמש בפטישי ברזל כבדים שהיו נשברים שוב ושוב. **היתרון:** הבזלת כמעט אינה נשחקת בגשם וברוח, והיא חזקה מספיק כדי לשאת את כובד המגדלים. בנוסף, היא מעניקה לטבריה את המראה המרשים והייחודי שלה עד היום!

"עיר האוהלים" בחצר היהודים

בחודשים שלאחר רעידת האדמה, האדמה המשיכה לרעוד מדי פעם ברעשים קטנים ('רעידות עוקבות'). תושבי טבריה פחדו לחזור לבתיהם שמא יקרסו עליהם. מה הם עשו? חצר היהודים הפכה ל'עיר אוהלים' ענקית! משפחות עשירות ועניות, ספרדים ואשכנזים, ישבו יחד באוהלי בד וסוכות זמניות שנבנו ברחובות ובגינות, ובישלו יחד בסירים גדולים בזמן שהבנאים עבדו על החומות.

הרחבת מידע והעשרה: סודות הבנאים של טבריה

למה דווקא אבני בזלת שחורות?

כשמסתכלים על חומות טבריה, הדבר הראשון שבולט לעין הוא הצבע השחור והמיוחד שלהן. אלו הן אבני בזלת – סלע געשי קשה וכבד מאוד, שנוצר מלבה שפוצה מהרי געש קדומים בגליל ובגולן והתקררה. **החיסרון:** בגלל שהבזלת קשה כמו פלדה, היה קשה מאוד לחצוב ולפסל אותה במאה ה-18. הבנאים היו צריכים להשתמש בכטישי ברזל כבדים שהיו נשברים שוב ושוב. **היתרון:** הבזלת כמעט אינה נשחקת בגשם וברוח, והיא חזקה מספיק כדי לשאת את כובד המגדלים. בנוסף, היא מעניקה לטבריה את המראה המרשים והייחודי שלה עד היום!

לבה מהרי הגולן מתקררת והופכת לאבן בזלת

"עיר האוהלים" בחצר היהודים

בחודשים שלאחר רעידת האדמה, האדמה המשיכה לרעוד מדי פעם ברעשים קטנים ("רעידות עוקבות"). תושבי טבריה פחדו מאוד לחזור לבתיהם שמא יקרוסו עליהם. מה הם עשו? חצר היהודים הפכה ל"עיר אוהלים" ענקית! משכחות עשירות ועניות, ספרדים ואשכנזים, ישבו יחד באוהלי בד וסוכות זמניות, שנבנו ברחובות ובגינות, ובישלו יחד בסירים גדולים בזמן שהבנאים עבדו על החומות.

הנדסה מהעבר: איך בונים חומה עמידה לרעידות אדמה?

כדי שהילדים יבינו את גודל האתגר של רבי יששכר והבנאים, הנה סדר הפעולות ההנדסי של אותם ימים. סדר השלבים היה קריטי – טעות אחת, והחומה הייתה קורסת ברעש הבא!

4 יצירת צורה שיפועית (סוללה)

שלב 4: בסיס רחב

החלק התחתון של החומה נבנה בצורה רחבה ומשופעת, והלך והצטמצם ככל שעלו למעלה. בסיס רחב מבטיח שמרכז הכובד של החומה יהיה קרוב לאדמה, מה שמקשה עליה ליפול.

3 בניית קירות כפולים

שלב 3: עוצמה כפולה

החומות לא נבנו משורה אחת של אבנים. בנו שני קירות מקבילים מאבני בזלת מסותתות (חתוכות יפה), ובמרווח שביניהן שפכו תערובת של אבנים קטנות, טיט, סיד ומים שיצרו מעין "בטון עתיק" חזק מאין כמוהו.

2 שילוב קורות עץ גמישות

שלב 2: סוד הגמישות

בין שורות אבני הבזלת הכבדות, הבנאים שילבו קורות עץ עבות (כמו עצי ארז או אלון). העץ הוא חומר גמיש – כשהאדמה רועדת, העץ "סופג" את התנודות ומונע מהאבנים להיסקד ולהישבר.

1 חפירת יסודות עד סלע האם

שלב 1: ייצוב

לא חופרים בחול! הבנאים חפרו עמוק באדמה עד שהגיעו לשכבת הסלע הטבעית והחזקה של הקרקע, כדי שרעידת האדמה לא תזיז את החומה ממקומה.

משימת בילוש ומדע – "חוקרי הסלעים של יאיר"

יאיר מצא בסמטאות המושקעות של טבריה שלוש אבנים שונות שנפלו מההריסות. עזרו לו לזהות איזו אבן שייכת לחומה העתיקה של רבי יששכר אבולעפיה!

אבן ג'

אבן שקופה ומבריקה שנראית כמו זכוכית קטנה (קריסטל מתוך מערה).

אבן ב'

אבן שחורה, נקבובית (עם חורים קטנים של בועות גז), כבדה מאוד וחזקה (סלע בזלת).

אבן א'

אבן לבנה ורכה, שאם מגרדים אותה עם הציפורן היא משאירה אבקה לבנה (סלע גיר).

התשובה שלכם: הבנאים של טבריה השתמשו באבן מספר _____
מפני שהיא נוצרה מתוך _____ והיא הכי חזקה בעולם!

פינת הידעת? הנס של בית הכנסת "עץ החיים"

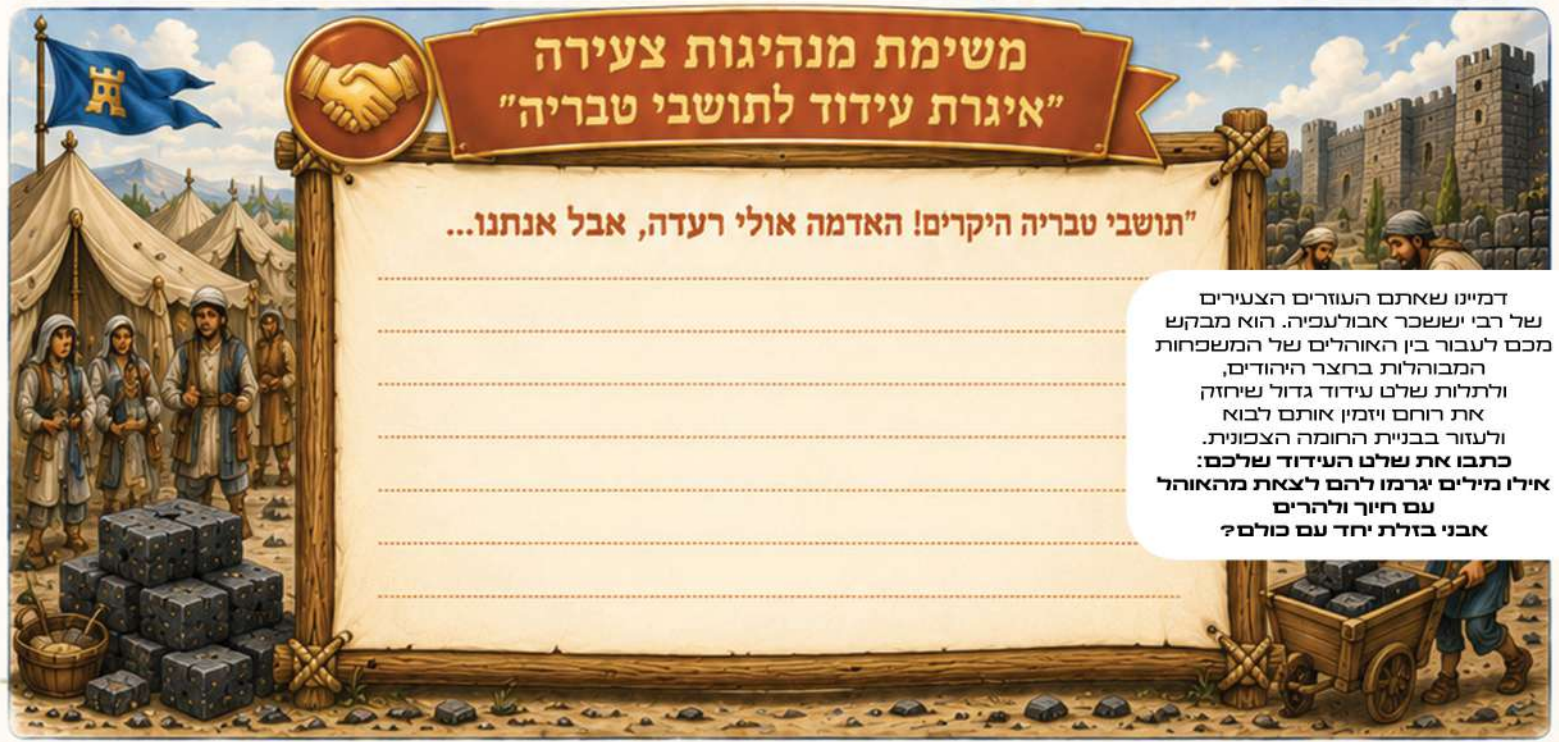
רעידת האדמה של 1759 הייתה כל כך חזקה שהיא החריבה כמעט את כל הבתים בטבריה. אבל באורח פלא, בית הכנסת המרכזי שרק כמה שנים קודם לכן סיים לבנות רבי חיים אבולעפיה (אביו של רבי יששכר) – נשאר עומד על תילו ולא קרס! רק סדקים קלים נוצרו בקירותיו. התושבים ראו בזה נס גלוי וסימן משמיים שהקדוש ברוך הוא שומר על קהילת טבריה. זו הסיבה שרבי יששכר רץ מיד לחזק אותו, והוא קיים ומארח מתפללים בטבריה עד עצם היום הזה!

משימת מנהיגות צעירה "איגרת עידוד לתושבי טבריה"

"תושבי טבריה היקרים! האדמה אולי רעדה, אבל אנתנו..."

דמיינו שאתם העוזרים הצעירים של רבי יששכר אבולעפיה. הוא מבקש מכם לעבור בין האוהלים של המשפחות המבוהלות בחצר היהודים, ולתלות שלט עידוד גדול שיחזק את רוחם ויזמין אותם לבוא ולעזור בבניית החומה הצפונית. כתבו את שלט העידוד שלכם: אילו מילים יגרמו להם לצאת מהאוהל עם חיוך ולהרים אבני בזלת יחד עם כולם?

היום השנים עשר

סוד הניקוד הטברייני וכתר התורה

האתר:

בית המדרש העתיק בחצר היהודים

הדמות:

רבי חיים מודעי והסופרים (1775)

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

נכנסתי אל תוך סמטה צרה ומקורה בחצר היהודים,
שם עומד מבנה אבן עתיק ששימש כבית מדרש.
סרקתי קודם שהיה חרוט על שלט עץ
בכניסה. ה"טבריה-טק" שלי צפצף בשמחה,
ומיד מצאתי את עצמי יושב על שרפרף עץ נמוך
בשנת ה'תקל"ה (1775).

החדר היה מלא בריח של קלף,
שרף עצים ודיו שחור ומבריק.
בשולחן המרכזי ישב רבה של טבריה,
גאון גדול ומפורסם בשם רבי חיים מודעי.
סביבו עמדו כמה סופרי סת"ם (ספרי תורה, תפילין ומזוזות)
כשהם אוחזים בנוצות קולמוס ומביטים בריכוז עצום בדף קלף עתיק יומין.
"תבינו," אמר רבי חיים מודעי לסופרים הצעירים בקול חם,
"כשאתם כותבים ספר תורה
כאן בטבריה, אתם לא סתם כותבים מילים.
העיר שלנו היא המקור של הניקוד ושל טעמי המקרא של כל עם ישראל!
מאות שנים לפנינו, ישבו כאן חכמי המסורה, כמו בן-אשר,
וקבעו בדיוק איך להגות ולנקד
כל מילה בתורה כדי שהיא לא תישכח.
אדוננו הרמב"ם סמך רק על ספר התורה
המדויק שנכתב פה בטבריה!"

כרטיס ביקור של צדיק

מתי חי?

ה'ת"כ – ה'תקנ"ד (1720 – 1794).

מי היה?

מגדולי פוסקי ההלכה
וחכמי הקבלה בטבריה
ובטורקיה, חיבר את ספר השאלות
ותשובות "חיים לעולם".

מידת המופת:

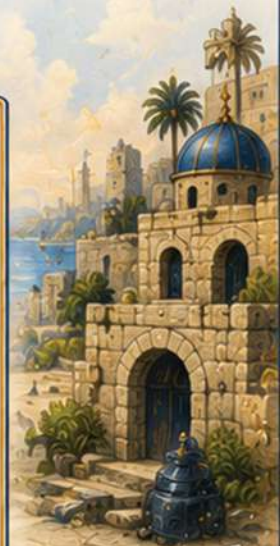
דיוק מוחלט ושמירה קפדנית על
מנהגי ארץ ישראל
ומסורת הכתיבה והניקוד המקורית.

פינת חולמים ובונים: ידע כללי ומדע

הקוד הסודי של הניקוד הטברייני

הידעתם שבעת העתיקה, ספרי התורה נכתבו ללא נקודות (קמץ, פתח, חיריק) וללא סימני קריאה?
אנשים היו צריכים לזכור הכל בעל פה! במאה ה-8 (לפני כ-1200 שנה), קבוצת חכמים בטבריה שנקראו "בעלי המסורה" המציאו מערכת גאומטרית של סימנים – קווים ונקודות – שסימלו את התנועות והצלילים. הם שמו את הסימנים בעיקר מתחת לאותיות. המערכת הזו הצליחה כל כך, עד שהיא ניצחה את מערכות הניקוד האחרות (כמו הניקוד הבבלי שהיה מעל האותיות). והפכה לניקוד הרשמי שבו כולנו משתמשים עד היום בבתי הספר ובסידורים!

הרחבת מידע והעשרה:

הסטארט-אפ ששינה את השפה העברית

כדי לכתוב ספר תורה כשר, סוכרי הסת"ם שעמדו סביב רבי חיים מודעי לא יכלו לקפוץ לחנות ולקנות עט. הם היו צריכים לייצר הכל בעצמם:

סוד הקולמים והדיו הטברייני

של שנת 1775

הם השתמשו בנוצות גדולות של אווזים או בקני סוף שצמחו על גדות הכנרת. בעזרת סכין חדה ומיוחדת הם היו משרטטים ומחדדים את קצה הקנה כדי שיוכל לכתוב קווים דקים ועבים בדיוק מוחלט.

הדיו השחור

של שנת 1775

הדיו נעשה מבישול של קליפות עצי אלון (עפצים), שרף אילנות וקנקנתום (חומר כימי קדום שהעניק לדיו ברוך שחור כהה שלא דוהה לעולם). הריח בבית המדרש היה שילוב של עץ עתיק, צמחים חריפים וקלף.

מי היה "בן אשר" ומהו "כתר ארם צובא"?

רבי חיים מודעי מזכיר את חכמי המסורה ובן-אשר. מדובר ברבי אהרון בן-אשר שחי בטבריה במאה ה-10. הוא זה שהגיה, ניקד וכתב את טעמי המקרא ע ספר התורה המדויק ביותר בעולם, שנקרא "הכתר" (או כתר ארם צובא). הספר הזה היה כל כך קדוש ומדויק, שהרמב"ם עצמו נסע למצרים כדי לבדוק אותו, וכתב לפיו את חוקי כתיבת ספרי התורה. "הכתר" נשמר במשך מאות שנים בתוך כספת תת-הקרקעית בעיר חלב (ארם צובא) שבסוריה, והיום חלקיו הגדולים נמצאים בירושלים. הניקוד שיש לכם היום בספרים – נולד ממש מהספר הזה בטבריה!

ארבעת חוקי הברזל של סופר הסת"ם

התורה הקדושה עברה מדור לדור על ידי סופרי סת"ם שהעתיקו בידיהם את התורה. אם תחשבו על כך, מקצוע זה דורש דיוק וקפדנות. אם יהיה שינוי קל בהעתקה – זה יכול להשפיע גם על הדורות הבאים. אנחנו יודעים שכל אות בתורה היא בעלת חשיבות וסודות נשגבים ולכן אסור לטעות בדבר זה.

חשבו:

מה יכול לעזור לסופר סת"ם לא לטעות?

כעת, הנה כללים שמסייעים לסופרים בעבודתם.

1 שלב 1: הכנת הקלף

1

התורה הקדושה עברה מדור לדור על ידי סופרי סת"ם שהעתיקו בידיהם את התורה. אם תחשבו על כך, מקצוע זה דורש דיוק וקפדנות. אם יהיה שינוי קל בהעתקה – זה יכול להשפיע גם על הדורות הבאים. אנחנו יודעים שכל אות בתורה היא בעלת חשיבות וסודות נשגבים ולכן אסור לטעות בדבר זה.

2 שלב 2: קדושת הכתיבה

2

התורה הקדושה עברה מדור לדור על ידי סופרי סת"ם שהעתיקו בידיהם את התורה. אם תחשבו על כך, מקצוע זה דורש דיוק וקפדנות. אם יהיה שינוי קל בהעתקה – זה יכול להשפיע גם על הדורות הבאים. אנחנו יודעים שכל אות בתורה היא בעלת חשיבות וסודות נשגבים ולכן אסור לטעות בדבר זה.

3 שלב 3: קריאה מתוך המקור

3

התורה הקדושה עברה מדור לדור על ידי סופרי סת"ם שהעתיקו בידיהם את התורה. אם תחשבו על כך, מקצוע זה דורש דיוק וקפדנות. אם יהיה שינוי קל בהעתקה – זה יכול להשפיע גם על הדורות הבאים. אנחנו יודעים שכל אות בתורה היא בעלת חשיבות וסודות נשגבים ולכן אסור לטעות בדבר זה.

4 שלב 4: בדיקת המרווחים

4

התורה הקדושה עברה מדור לדור על ידי סופרי סת"ם שהעתיקו בידיהם את התורה. אם תחשבו על כך, מקצוע זה דורש דיוק וקפדנות. אם יהיה שינוי קל בהעתקה – זה יכול להשפיע גם על הדורות הבאים. אנחנו יודעים שכל אות בתורה היא בעלת חשיבות וסודות נשגבים ולכן אסור לטעות בדבר זה.

משימת כתיבה

בחרו את אחת האפשרויות הבאות וכתבו על כך:

1 מעמד הכנסת ספר תורה בו נכתתם

ספרו על החוויה. מה היה שם, מתי זה היה, מי נכח באירוע וכל מידע שיכול להוסיף לחווית הקריאה של הסיפור שלכם.

2 אתם פוגשים סופר סת"ם

מה אתם רוצים לשאול אותו?
כתבו לפחות 5 שאלות

3 אם הייתם צריכים לכתוב בעצמם את הכללים שיעזרו בשימור כתיבת ספרי התורה ללא טעויות.

מה הייתם כותבים ברשימת הכללים?
מה אתם חושבים שיכול לעזור לסופר סת"ם להקפיד בכתיבה?

Q פינת מורשת הרמב"ם

הספר שהרמב"ם סמך עליו

ההתרגשות של חכמי שנות ה-1700 מהמסורת הטבריינית מגיעה ישירות מפסק הלכה דרמטי של הרמב"ם בספרו "משנה תורה" (הלכות ספר תורה פרק ח'): "וספר שסמכנו עליו בדברים אלו, הוא הספר הידוע במצרים... שהיה בטבריה מכמה שנים להגיה ממנו הספרים, ועליו היו הכל סומכין - לפי שהגיהו בו אשר ודקדק בו שנים הרבה

הרמב"ם מדבר על "כתר ארם צובא" - תנ"ך עתיק ומקודש שנכתב והוגה בטבריה. הרמב"ם קבע שרק על פיו יש לכתוב את ספרי התורה של כל עם ישראל כדי למנוע טעויות. זהו כוחה של טבריה - עיר ששומרת על הדיוק והנצחיות של התורה לדורות.

כתר
ארם
צובא

היום השלושה עשר

היסודות הנסתרים של דונה גרציה

האתר: החומות הדרומיות (ליד מלון דונה גרציה)

הדמות: רבי חיים אבולעפיה והבנאים (1741)

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

הלכתי לאזור החומות הדרומיות, לא רחוק מהמקום שבו מנציחים היום את דונה גרציה. ראיתי קוד QR ישן על אחד הנדבכים התחתונים של החומה, וסרקתי אותו. בום! מצאתי את עצמי בשנת ה'תק"א (1741). קבוצת בנאים יהודים חפרו באדמה כדי להניח יסודות לחומה החדשה של רבי חיים אבולעפיה, וכתאום אחד הכטיפים כגע במשהו קשה מאוד. "הרב, בוא תראה!" צעק מנהל העבודה. רבי חיים אבולעפיה הגיע במהירות והביט אל תוך הבור. מתחת לאדמה התגלו אבני ענק עתיקות ומסותתות, שכבר היו מסודרות כמו חומה חזקה. רבי חיים חיך חיך רחב ואמר בהתרגשות: "חברים, אנחנו לא הראשונים שמנסים להקים את טבריה לתחייה! כמעט 180 שנה לפנינו, בשנת ה'שי"ט (1560), הגיעה אישה גיבורה ואמיצה מאין כמוה – המלכה היהודייה דונה גרציה נשיא. היא קיבלה אישור מהסולטאן הטורקי, השקיעה הון עתק ובנתה פה חומות כדי להציל יהודים שברחו מהאינקוויזיציה בספרד. אנחנו בונים את טבריה של המאה ה-18 ישירות על היסודות הקדושים שהיא השאירה לנו!"

כרטיס ביקור של גיבורה

מתי חיה? ה'ר"ע – ה'תקכ"ט (1510 – 1569).

מי הייתה? מנהיגה, אשת עסקים ונדבנית יהודייה עשירה מאוד, שנולדה בפורטוגל כ"אנוסה" (שהסתירה את יהדותה מפני הנוצרים) וברחה כדי לחזור ליהדות בגלוי.

מפעל חיים: הקימה רשת הצלה חשאית ליהודים, וניסתה לבנות את טבריה כעיר מקלט עצמאית ובטוחה עבור העם היהודי במאה ה-16.

פינת חולמים ובונים: ידע כללי והיסטוריה

מי היו האנוסים והאינקוויזיציה?

בשנת 1492 (ה'רנ"ב) התרחש "גירוש ספרד" המפורסם. השליטים הנוצרים של ספרד ופורטוגל קבעו שכל היהודים חייבים לעזוב את המדינה או להפוך לנוצרים. חלק מהיהודים בחרו להישאר ולהציג את עצמם כלפי חוץ כאילו הם נוצרים, אך בסתר לבם ובתוך מרתפי בתייהם הם המשיכו לשמור שבת, לאכול כשר ולהתפלל לה'. הם נקראו "אנוסים" (או "מראנוס"). המשורה הנוצרית הקימה בית דין אכזרי שנקרא "אינקוויזיציה" כדי לרדוף ולתפוס את האנוסים האלו. דונה גרציה השתמשה באוניות המסחר שלה כדי להבריח אלפי אנוסים כאלו לארץ ישראל ולטבריה.

פינת קוד טבריה: אתגר חשיבה וחידה

חידת יסודות החומה

רבי חיים אבולעפיה בנה את החומה שלו בשנת 1740, בדיוק 180 שנה לאחר שדונה גרציה החלה לבנות את החומות שלה בשנת 1560.

האתגר שלכם:

אם החומות המקוריות של דונה גרציה שרדו מתחת לאדמה, וסך הכל עברו מאז ועד השנה הנוכחית (2026) שנים רבות – חשבו כמה שנים עברו מאז שדונה גרציה התחילה לבנות את טבריה (1560) ועד היום?

1560

דונה גרציה
החלה לבנות את
חומות טבריה

1740

רבי חיים אבולעפיה
בנה את החומה
180 שנה לאחר מכן

2026

השנה
הנוכחית

פינת מורשת הרמב"ם:

כוחו של כל יהודי

המפעל האדיר של דונה גרציה, שהציל קהילות שלמות והניח את היסודות הפיזיים של טבריה, מזכיר לנו את החשיבות העצומה שיש לכל אחד בבנין הארץ, באהבת ישראל ובקירוב הגאולה. גברים ונשים, לומדי תורה ועובדי כפיים, צעירים ומבוגרים.

כל אחד יכול לקחת את הכוחות החזקים שלו, היכולות שהי' נטע בו ולהשתמש בכך למען עשיית טוב.

היום הארבעה עשר

הלב הכועס של הרובע – בית הכנסת "עץ החיים"

האתר: בית הכנסת עץ החיים (אבולעפיה)

הדמות: רבי חיים אבולעפיה והקהילה המאוחדת (1742)

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר

הגעתי אל המבנה המרכזי והמרשים ביותר ברובע היהודי העתיק, ממש על שפת המים – בית הכנסת "עץ החיים". כיוונתי את ה"טבריה-טק" אל משקוף האבן המעוטן וסרקתי את הקוד. כוונש! מצאתי את עצמי ביום חג עצום, כנגד עיני נפרסה שנת ה'תק"ב (1742) – יום חנוכת בית הכנסת הגדול העיר כולה לבשה בגדי חג. קולות שירה וניגונים ספרדיים מילאו את האוויר, מעורבבים עם ניגוני אשכנז של העולים החדשים. במרכז עמד רבי חיים אבולעפיה, לבוש בגדי לבן, כשהוא מכניס את ספר התורה המפואר לארון הקודש הבנוי מאבני שיש. "הבית הזה", קרא רבי חיים בקול נרגש אל ההמון, "הוא לא רק מקום תפילה. הוא המגדלור של טבריה! הוא בנוי בדיוק במקום שבו עמד בית המדרש העתיק של חכמי התלמוד. מכאן, מהסמטאות האלו, התורה שלנו מכה שורשים מחדש כמו עץ חיים שלא יבש לעולם!". הבנתי שבית הכנסת הזה הוא הלב הכיזי והרוחני שהחזיק את כל המפעל האדיר של שנות ה-1700.

כרטיס ביקור של אתר:

בית הכנסת עץ החיים

מתי הוקם? שנת ה'תק"ב (1742), כחלק מחידוש העיר על ידי רבי חיים אבולעפיה.

מה מיוחד בו? נבנה עם כיפות וקשתות אבן מרהיבות, וכלל חצר רחבה שפנתה ישירות אל מי הכנרת, כך שהמתפללים יכלו לראות את האגם המקודש בזמן התפילה.

חוסן היסטורי: שרד רעידות אדמה, מלחמות והצפות, ונשאר עומד על תילו כעדות לגבורת הבונים של המאה ה-18.

עץ חיים

היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר

(משלי ג, יח)

פינת חולמים ובונים: ידע כללי ואדריכלות

למה בנו מבנים עם כיפות במאה ה-18?

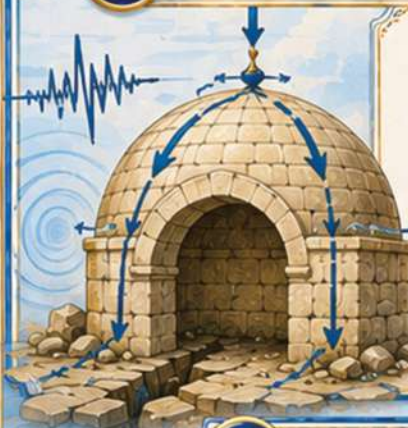
כשמביטים בבית הכנסת עץ החיים ובמבנים אחרים מאותה תקופה בטבריה, מבחינים מיד בתקרות העשויות כיפות אבן עגולות (ולא תקרות שטוחות כמו בימינו). הסיבה לכך היא כפולה – הנדסית ואקלימית:

יתרונות הכיפה

2

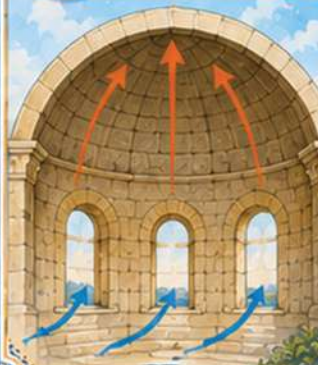
חוזק מפני רעידות אדמה

הקשת והכיפה מחלקות את כובד האבנים בצורה שווה ומעבירות את הלחץ אל הקירות העבים, מה ששומר על המבנה יציב בזמן תנודות קרקע.

1

בידוד מפני החום

התקרה הגבוהה והעגולה מאפשרת לאוויר החם לעלות למעלה, ומשאירה את חלל התכילה קריר ונעים גם בקיץ הלוהט של טבריה.

?

אתם מכירים מבנים נוספים שיש להם כיפות כאלו?

פינת מורשת הרמב"ם

מעלת בית הכנסת כמקדש מעט

הרמב"ם פוסק הלכה ברורה וחשובה מאוד בספרו "משנה תורה" (הלכות תכילה פרק י"א):

"בתי כנסיות ובתי מדרשות, חולקים להן כבוד, ומכבדין אותן... וכל בתי כנסיות שבאמצע ארץ ישראל – מצווה לבנותן במקומה הגבוה של עיר". הרמב"ם מלמד אותנו שבית הכנסת הוא "מקדש מעט", מקום שמחבר את השכינה אל המציאות היום-יומית שלנו. חלוצי טבריה בשנות ה-1700 יישמו זאת הלכה למעשה: הם הציבו את בית הכנסת במרכז החיים שלהם.

גם בימינו, בית הכנסת והתכילה המשותפת הם המקום שבו אנחנו שואבים כוח, אמונה וחוסן יחד, במיוחד בימים שבהם עם ישראל זקוק לרחמי שמיים ולהגנה.

עץ חיים

היום החמישה עשר

שרשרת הזהב בבית העלמין העתיק

האתר:
בית העלמין העתיק של טבריה

הדמות:
יאיר מסכם ומתבר את הדורות

הפינה של יאיר: נשאב אל העבר – והגלגל נסגר

הגעתי אל התחנה האחרונה במסע שלי – בית העלמין העתיק של טבריה, השוכן על מדרון ההר ומשקיף אל הכנרת הכחולה. שלפתי את ה"טבריה-טק" בפעם האחרונה, וסרקתי את הקוד שהיה מוטבע על אבן בזלת גדולה בכניסה. המסך לא לקח אותי לשנה אחת ספציפית, אלא הציג חזיון מדהים של כל הדמויות שפגשתי לאורך המסע במאה ה-18: ראיתי את רבי חיים אבולעפיה אוזן בכטיש הבנאים, את האור החיים הקדוש לומד בבקתה, את הרמח"ל כותב בנחת, את רבי אברהם מקאליסק מחלק צדקה לעניי העיר, ואת רבי נחמן מברסלב מחיך מתוך הסירה בסערה. כולם עמדו שם, בשרשרת זהב ארוכה, ומאחוריהם הבחנתי בצילם של גדולי הדורות הקדומים יותר – השליה הקדוש, חכמי הסנהדרין, רבי עקיבא ואדונו הרמב"ם. רבי חיים אבולעפיה צעד קדימה, הביט בי מבעד למסך ואמר: "יאיר, עכשיו אתה מבין? אנחנו בשנות ה-1700 לא בנינו עיר חדשה, אלא המשכנו את אותה השרשרת. חיברנו את העבר המפואר אל העתיד של עם ישראל בארץ הזו. עכשיו, התפקיד לעבור מהחולמים אל הבונים – עובר אליכם, לדור הצעיר!". המסך כבה, ואני נשארתי לעמוד מול הנוף, מבין שטבריה היא לא רק היסטוריה, היא הלב החי שלנו.

ברוכים
הבאים
לבית העלמין
העתיק
בטבריה

רבי חיים
אבולעפיה

האור החיים
הקדוש

הרמח"ל

רבי אברהם
מקאליסק

רבי נחמן
מברסלב

כרטיס ביקור של אתר:

בית העלמין העתיק

מי טמון כאן?

שילוב נדיר ומדהים של דורות: תנאים ואמוראים (כמו רבי חייא ובניו), לצד חכמי תור הזהב של שנות ה-1700 (החסידים, המקובלים ומשפחת אבולעפיה).

הקשר הייחודי:

המקום הפך למוקד עלייה לרגל מכל העולם, מכני שהוא ממחיש בצורה פיזית כיצד הדורות נקשרים זה בזה באותה פיסת אדמה קדושה.

פינת חולמים ובונים: ידע כללי וסיכום

מדוע בית העלמין של טבריה כל כך מיוחד?

לאורך אלפי שנים, יהודים מכל קצוות תבל עשו מאמצים עילאיים כדי להיקבר דווקא בטבריה. הסיבה לכך, מעבר לקדושת העיר, קשורה למסורת עתיקה המוכיעה במדרשים ובכתבי המקובלים מהמאה ה-18: על פי המסורת, בזמן תחיית המתים העתידית, התהליך יתחיל מהגליל ומטבריה, בזכות חכמי הסנהדרין שפעלו בה. הליכה בבית העלמין העתיק היא כמו קריאה בספר ההיסטוריה הלאומי של עם ישראל – מעגל נצחי שאינו נגמר.

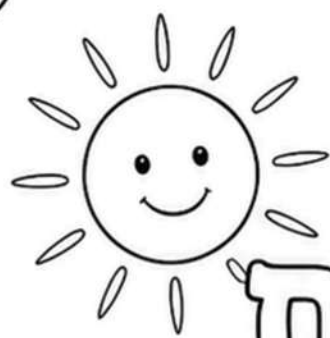
פינת מורשת הרמב"ם: חזון הנצח של עם ישראל

הגענו לסיום החוברת, והדברים מתחברים בצורה מושלמת לפסק ההלכה והנבואה הגדולה ביותר של הרמב"ם בסוף ספרו "משנה תורה" (הלכות מלכים ומלחמות): "ובאותו הזמן... לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה, ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה... ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד". הרמב"ם מלמד אותנו שכל המאמצים, הבנייה, החומות, והחוסן שהפגינו חכמי ותושבי טבריה בשנות ה-1700 – מול רעידות אדמה, מושלים קשים וסכנות – נועדו כדי להוביל את עם ישראל אל תיקון העולם והגאולה השלמה.

תלמידים ותלמידות היקרים, כשאתם מסיימים את החוברת הזו, זכרו: אתם לא רק לומדים על העבר – אתם המשך השרשרת! החוסן שלכם, התורה שלכם, ואהבת הארץ שלכם הם הבניינים האמיתיים של עם ישראל.

דף צביעה

טבריה והכנרת

שם: _____

חופשה נעימה!

נִתְרָאָה בַּאֲסַע הַבָּא...

מרכז מורשת
הרמב"ם
Maimonides
Heritage Center

טבריה
יל ביה רבא

משרד המורשת

תשפ"ו